

**“Entegrasyon ve Sınır Politikaları Çerçevesinde
Mültecilerin İçselleştirilmesi ve/ya Dışsallaştırılması”**

Toplantı Notları

**“Entegrasyon ve Sınır Politikaları Çerçevesinde
Mültecilerin İçselleştirilmesi ve/ya Dışsallaştırılması”
Toplantı Notları**

2017
Sade Matbaacılık Ambalaj San. Tic. Ltd. Şti.
Ozan Abay Cad. No:27 Başak İş Merkezi 3 Bayraklı - İzmir
Sertifika No: 33607

ISBN: 978-605-65304-3-2

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Uğur Mahallesi 848 Sokak No:16 Konak - İzmir
0 232 483 54 21 / 0 549 483 54 21 / 0 549 483 54 22
bilgi@multeci.org.tr | www.multeci.org.tr

“Bu yayın, ECHO (AB İnsani Yardım Fonu) mali katkısıyla ve DRC ile gerçekleşen ortaklık kapsamında yapılan çalışmada yapılan sunumları içermektedir. İçerik, ECHO veya DRC'nin görüş ve tutumunu yansıtmaz”

TEŞEKKÜRLER

İlticaya erişim hakkı, temel bir hak olarak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer almaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra en büyük zorunlu göç hareketinin yaşandığı günümüzde, artan ihtiyaçlara rağmen, devletlerin ilticaya erişim hakkı ve uluslararası korumanın sınırlarını gittikçe daraltma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Bu bağlamda sığınma ihtiyacı olanların sınırlardan geçmesi, katı vize politikaları, aile birleşmesinin ve diğer yasal girişlerin önüne konulan engeller, tel örgüler, duvarlar, askeri tedbirler ile neredeyse imkansız hale getirilmektedir. Bir şekilde ülkeye giriş yapanlar ise, sınır ülkelerle veya menşe ülkelerle imzalanan geri kabul anlaşmaları ile geri gönderilmeye çalışılmaktadır. Daha da ötesi, pek çok ülke açıkça mültecileri istemediğini ilan etmektedir. Devletlerin mültecilerin ülkeye girişini engellememesi ve girenleri geri göndermemesi emredici bir norm olmasına rağmen, utanç verici sınır politikalarının mültecileri durdurmaya, sokmamaya, geri göndermeye odaklandığı görülmektedir. Böylesi bir ortamda da, bir devletin zulümden, savaşlardan kaçan mültecilerin ülkeye girişine izin vermesi bile, övülen, örnek bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak, ülkeye girişe izin verilmesi mülteci koruması için tek ve yeterli koşul değildir. Mülteci koruması, mültecilerin sığındıkları ülkede, hak ve hizmetlere etkin erişimin sağlanması, insan onuruna yakışır bir yaşam kurabilmelerine imkan tanınmasını da içerir. "Yerel Entegrasyon" denilen bu sürecin mülteciler açısından gerçekten kalıcı bir çözüm olabilmesi, nihai olarak vatandaşlık hakkının da tanınmasıyla mümkün olmaktadır. Bu anlamda ülkelerin mültecilere sundukları yerel entegrasyon imkanları, mülteci koruması konusundaki tutumunu da yansıtmaktadır. Günümüzde, yerel entegrasyon politikalarının, mültecilerin içselleştirilmesi ve kalıcı çözümden hayli uzaklaştığı izlenmektedir.

24-25 Aralık 2016 tarihinde Aydın'da gerçekleşen, entegrasyon ve sınır politikaları mültecilere ne kadar kucak açıyor, ne kadar onları dışlıyor sorusuna odaklanan bu toplantıda öncelikle değerli sunumları ile toplantıyı ve zihinlerimizi zenginleştiren Dr. Neva Öztürk'e, Dr. Gülay Uğur Göksel'e, Sevim Özdemir'e, Zakira Hekmat'a, Esra Şimşir'e, Banu Şen'e, Pırıl Erçoban'a, Sıla Çınar'a, Berna Naldemirci'ye; ek olarak toplantıya rahatsızlığı nedeniyle katılamayan ancak video sunumu ile katkı sağlayan Efi Latsoudi'ye teşekkürlerimizi sunuyoruz. Kısa sürede davetimizi kabul edip katılım sağlayan tüm katılımcılara en içten şükranlarımızı sunuyoruz.

Ayrıca toplantı notlarının basıma hazırlanmasında Sevim Özdemir ve Nazlı Bilgekay çeviri ve redaksiyonda katkılarını sundu. Onur Adsay kapak tasarımını yaptı. Kemal Davut Arapça çeviri ve basım aşamalarını takip etti. Emeği geçen tüm arkadaşlarımıza en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Bu notları da içeren daha geniş çalışmalarımıza verdiği mali destek için ECHO'ya ve ortaklaştığımız kurum olan Danimarka Mülteci Konseyi'ne de şükranlarımızı sunuyoruz.

İÇİNDEKİLER

Eda Bekçi	<i>“Açılış Konuşması”</i>	6
Neva Öztürk	<i>“Genel Olarak Yasal Entegrasyon ekseninde Vatandaşlığın Kazanılması ve Suriyeli Mültecilerin Vatandaşlığa Erişiminin Yasal Çerçevesi”</i>	7
Gülay Uğur Göksel	<i>“Uyum/Entegrasyon Politikaları: Kavramlar ve Terminoloji Üzerine Bir Analiz”</i>	19
Sevim Özdemir	<i>“Statü İhtiyacı: Neden Vatandaşlık?”</i>	26
Zakira Hekmat	<i>“Türkiye Entegrasyon Politikaları ve Afgan Mülteciler”</i>	32
Banu Şen	<i>“Ege Adalarında Mülteciler”</i>	36
Pırıl Erçoban	<i>“Avrupa Sınır Politikaları ve Mülteciler”</i>	40
Esra Şimşir	<i>“Düzensiz Göç ve Ege Denizindeki Mülteci Hareketliliği”</i>	50
Sıla Çınar & Berna Naldermirci	<i>“Türkiye-Bulgaristan”</i>	54
Efi Latsoudi	<i>“Midilli Adasındaki Durum”</i>	58

EDA BEKÇİ *

“Açılış Konuşması”

Mülteciler konusunda ülkelerin artan güvenlikçi sınır politikaları, Türkiye’de ve aslında dünyada da kalıcı çözüm üretilmesi konusunda ciddi tartışmalar başlatmıştı.

Nisan 2011 Suriye savaşı sonrasında mülteci sayısındaki artış ve çözümsüzlüğün 6 yılı aşan bir hal alması, Suriyeliler ve ülkemizdeki diğer mülteciler konusunda kalıcı ve hedefe odaklı çözümlerin üretilmesi gerektiğini doğurdu.

Fakat dünyada yükselen milliyetçilik/ırkçılık ve bu bağlamda sınır koruma politikaları, ülkelerin artık daha önceki globalleşme söyleminin aksine daha kapalı ulus devletlere dönme politikaları, Türkiye’de de Suriyelilere vatandaşlık verilmesi başlığı altındaki tartışmalar sivil toplumda olmayı ve kalıcı çözüm yönünde çalışmayı arzu eden ve bu amaçla hareket eden bizleri de üzmeğe başlamıştı.

Bu başlık altında özellikle Suriyelilere vatandaşlık verilmesi tartışmaları üzerine bir şeyler yapmayı düşünmüştük. 15 Temmuz ve sonrasında tartışmaların üzerine birdenbire örtü çekilmiş gibi oldu. Sorun çözüldü mü? Hayır, sadece başka meseleler bu konunun önüne geçmiş oldu.

Mülteci alanında özveriyle çalışan sizlerle tanışıyoruz, pek çok beraberliklerimiz oldu. Tartışmaların odağındaki mülteciler ortak paydamız, bugün onlar ve temsilcileri var aramızda, sahada çalışan sizlerin ve elbette mültecilerin bu konudaki görüş ve önerileri bizler için çok değerli, öncelikle acaba vatandaşlık ve kalıcı çözüm önerileri konularında birlikte neler yapabiliriz diye düşündük. Danimarka Mülteci Konseyi ve ECHO ortaklığı ile bugün burada beraberiz, Danimarka Mülteci Konseyinden de katılımcılarımız olacaktı ancak Noel nedeni ile maalesef bizlerle değililer. Biraz daha kendi kendimize kaldık ama hem sayı olarak sınırlı olmamız hem de toplantı formatımız; konuşmak, tartışmak, fikir alışverişinde bulunmamız açısından kolaylık sağlayacak.

Aramızda çok değerli hocalarımız var merak ettiklerimiz konusunda bizleri aydınlatacaklar. Ben hepimiz için faydalı ve verimli bir çalışma olmasını diliyorum. Çok da uzatmadan, sözü Neva’ya bırakıyorum, tekrar görüşmek dileğiyle.”

NEVA ÖZTÜRK *

"Genel Olarak Yasal Entegrasyon Ekseninde Vatandaşlığın Kazanılması ve Suriyeli Mültecilerin Vatandaşlığa Erişiminin Yasal Çerçevesi"

Günaydın. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalında öğretim elemanı olarak çalışıyorum. Çok teşekkür etmek istiyorum Mültecilerle Dayanışma Derneği'ne nazik davetleri için. Onların davetlerinde bulunmak beni her zaman çok mutlu ediyor. Biz akademisyenler sahadan biraz kopuk oluyoruz maalesef o yüzden sahada sizlerle birlikte bir araya gelmek benim için de çok öğretici oluyor. Herkese çok teşekkür ediyorum.

Benim bugün üzerinde duracağım konu genel olarak yasal entegrasyon ekseninde vatandaşlığın yeri ve Suriyelilerin vatandaşlığa erişimi olacak. İki ana konudan bir tanesi yasal entegrasyon ve vatandaşlık ilişkisi, diğeri de bu ilişkinin Suriyeli mülteciler bakımından görünümü; Türk hukuku üzerindeki görünümü olacak. Bu iki ana konuyu incelerken de önce bir yasal entegrasyon nedir, nasıl bir işleme sahiptir, bileşenleri neler, nasıl işler, yasal entegrasyonda vatandaşlığın yeri nedir konularına yüzeysel de olsa değineceğim, belki sorularla genişletebiliriz. Daha sonra Türk hukuk kısmına genel olarak değinip Suriyeli mültecilerin hukuki durumu ve vatandaşlığa erişimi üzerinde duracağım.

Yasal entegrasyona baktığımız zaman önce bir yasal entegrasyon nedir sorusuyla karşılaşyoruz. Aslında tanıdık gelen bir terim olabilir yasal entegrasyon, içinde entegrasyon geçtiği için hepimizin tanıdık olduğu bir kavram gibi düşünülebilir. Ama yasal entegrasyon kavramı aslında çok da sıkça duyulan bir kavram değil. Nitekim üzerinde çokça çalışma yapılan bir konu da değil ama aslında toplumsal entegrasyon amacının yasal eksenindeki yansıması olarak karşımıza çıkıyor. Toplumsal entegrasyon amacı güden bir devletin kendi hukuki çerçevesinde mevzuatını bu amaca uygun olarak şekillendirmesi ve bu amacı her zaman bir tarafta temel bir baz olarak görüp göç hukuku düzenlemelerini bunun üzerine şekillendirmesi ve bu ekseninde de mültecilerin, göçmenlerin statülerinin haklarının bu entegrasyon amacına bağlı olarak düzenlenmesi ve şekillenmesi anlamını taşıyor.

Peki işlevi nedir diye baktığımızda, aslında biraz önce de söylediğim gibi burada temel olan, yani yasal entegrasyon bağlamında temel olan husus bireyin göç et-

tiği ülkeyle bağ kurma halinin, isteğinin veya gerekliliğinin yasal olarak tanınması ve desteklenmesidir. Mülteciler bakımından, bu kişiler zorunlu göçmen oldukları için istekten ziyade, entegrasyon bir gereklilik olarak da ortaya çıkabiliyor. Bu gereklilik, mülteciliğin her zaman gönüllü geri dönüş ile son bulamamasından; yani doğasından kaynaklanabileceği gibi, aslında uluslararası hukuktan da kaynaklanan bir husus olarak karşımıza çıkıyor. Neden uluslararası hukuktan kaynaklanan bir gereklilik arz ediyor çünkü uluslararası hukukta aslında mültecilik hali istisnai bir durum, uluslararası hukukta arzu dilen durum, her bireyin bir devletin gölgesinde yer alması, vatandaşlık bağıyla o devlet tarafından korunmasıdır. Devletin olağan görünümü içerisinde, vatandaşlardan oluşan insan toplulukları bulunmaktadır ve her birey bir devletin insan topluluğu içerisinde yer aldığında düzenli bir görünüm ortaya çıkar. Bu noktada, bazı bireylerin bu düzenli görünümün dışına çıkması yani vatandaşlık durumunun hiç olmaması ya da zayıflaması ise olağandışı bir görünüm sergiler. Dolayısıyla, vatansızlık hali uluslararası hukuk için istisnai bir durum teşkil eder. Mülteciler de her ne kadar kğit üzerinde vatansız olmasalar da fiilen vatansız durumundadırlar çünkü vatandaşlık bağları zayıflamıştır. Vatandaşlık bağından kasıt bireylerin bir devlet ile aralarındaki siyasi ve hukuki bağdır. Bu bağ sayesinde, bireyin devlet tarafından korunması, bunun karşılığında da bireyin devlete karşı sadakat yükümlülüğünü yerine getirmesi beklenir. Mültecilik halinde bireyler, devlet tarafından korunamadığı için, hatta bazı durumlarda bizzat devlet tarafından zulme uğratıldıkları için her ne kadar kğit üzerinde vatansız olmasalar da bizim vatansız benzeri dediğimiz ya da fiili vatansız dediğimiz kişi grupları olarak ortaya çıkıyorlar. Bu sebeple bu kişilerin uluslararası hukuk açısından kalıcı çözümlere eriştirilmesi bir gereklilik arz eder. Kalıcı çözümlerin gereklilik arz etmesi işte sahip buldukları bu istisnai durumu ortadan kaldırmak; kontrol altına almak amacından kaynaklanıyor. Kalıcı zm dediğimiz hususlardan biri ise yerel entegrasyon denen; bireylerin sığındıkları ülkede kendilerine kalıcı bir çözüm bulmaları, vatandaşlığa eriştirilmeleriyle oluşan sürece dahil olmaları halidir. Uluslararası hukukta mülteci korumasının temel kaynağı olan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme 'de, her ne kadar bu düzenlemede Sözleşme'nin düzenleniş tarihi itibarıyla kullanılmakta olan bir terim ve o dönemin yaklaşımına paralel olarak asimilasyon ifadesi yer alsa da, devletlerin mültecilerin entegrasyonunu sağlamak ve vatandaşlığa alınmalarını kolaylaştırmak konusunda çaba sarf etmelerine yönelik bir düzenleme yer alıyor. Bu düzenleme, bir zorunluluk vermiyor ancak kolaylaştırılmasını tavsiye ediyor devletlere. Dolayısıyla yerel entegrasyonun işlevine baktığımız zaman, mülteciler açısından bireyin zorunlu

olarak göç ettiği ülkeyle bağ kurma gerekliliğinin tanınması, yasal çerçevede bu gerekliliğin farkına varılması ve bunun üzerine düzenlemelerin inşa edilmesi önemli bir işlev olarak karşımıza çıkıyor. Bu durumda, yasal entegrasyon, toplumsal entegrasyonun hem ilk ayağını oluşturuyor, hem verimli işlemesine katkı sağlıyor, hem de onun denetlenmesini sağlayan bir araç olarak da ortaya çıkıyor. Huku-ki çerçeve ne kadar gelişmiş ve entegrasyon amacını güden bir yapıya sahipse, toplumsal entegrasyonun gelişiminin denetlenmesi de bu belirleyicilere bakılarak tespit edilir hale geliyor. İtici güç olarak da kabul ediliyor yasal entegrasyon. Neden, çünkü yasal dediğimiz zaman, hukuk aslında öngörülebilirlik isteyen, belirlilik isteyen bir alan, dolayısıyla yasal çerçeve eğer entegrasyon amacına uygun olarak ortaya çıkarsa birey, güvenceli bir statüye, haklara ve nihayetinde vatandaşlığa erişim hakkına eninde sonunda ulaşacağı fikrine sahip olacak. Mevzuatta yer aldığı için haklarını bilir hale gelecek. Daimî statüye geçiş hakkının söz konusu olduğu, hangi durumlarda olduğu, hangi haklardan faydalanabileceğini görür hale gelecektir. Bu görünürlük hali toplumsal entegrasyonu hızlandıran, onu iten bir etkiye sahip olacaktır. Dolayısıyla yasal entegrasyonun sağlanması toplumsal entegrasyon açısından da itici güç oluşturacaktır.

Peki, yasal entegrasyonun bileşenleri nedir diye baktığımızda yasal entegrasyonun, iki temel bileşeni olduğunu görüyoruz. Birincisi statüler, ikincisi ise haklar olarak karşımıza çıkıyor. Statülerin, önemli bir bileşen olması şaşırtıcı değil elbette, bir devlet açısından vatandaşlığı olmayan bir bireyin tanınır ve görünür hale gelmesi bu kişilerin statüler altında değerlendirilmesi ile mümkündür. Statüler, yabancı bireyin hak ve yükümlülük öznesi olduğunun tanınması anlamına geliyor devlet tarafından. Dolayısıyla yasal entegrasyon da aslında statü temeliyle çok bağlantılı bir özellik arz ediyor. Uluslararası hukuka baktığımız zaman aslında devletlerin kimin ülkelerine gireceğine, kimin ülkelerinde kalacağına, vatandaşlığı olmayan bireyler açısından egemenlik hakkını kullanarak değerlendirme hakkına sahip olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla devletler ülkede kalış statülerini de kendileri belirlemek konusunda hangi statüyü verebilecekleri konusunda bir serbestliğe sahipler. Ancak uluslararası hukukta bunun iki tane istisnası var. Her ne kadar devletler istedikleri gibi statüleri düzenleyebilirlerse de uluslararası insan hakları hukuku iki statüyü vermeniz gerekiyor diyor devletlere. Bir tanesi aile birleşiminin sağlanmasını öngören bir statü, çünkü ailenin korunması ve aile birleşiminin sağlanması temel bir hak olarak karşımıza çıkıyor. İkincisi ise uluslararası koruma ihtiyacı sebebiyle bireylere verilmesi gereken statü ki mülteci statüsü ve sonradan

gelişen tamamlayıcı koruma statüleri de bu grup içerisinde yer alır. Dolayısıyla her ne kadar devletler statü sağlama konusunda serbest olsalar da bu iki statüyü mutlaka bulundurmaları zorundadır. Yasal entegrasyon bağlamında baktığımız zaman aslında bizim için kritik olan statü ise daimî statüler olarak karşımıza çıkıyor. Geçici statüler ve daimî statüler diye yabancıların, göçmenlerin sahip oldukları statüleri ikiye ayırabiliriz.

Geçici statüler belirli bir amaca özgülenen ve belirli süreli statüler (öğrencilik haline bağlı olan statü gibi). Bunlar birey gelirken veya ülkede bulunduğu sırada sahip olduğu amaca özgülenmiş olan, belli bir süre için geçerli olan statüler. Daimî statüler ise herhangi bir amaca özgülenmemiş olan, bireyin ülkeyle zaten kurmuş olduğu bağa istinaden ona kalış hakkı sağlayan ve uzun süreli kalış hakkı, herhangi bir şekilde süre sınırlandırması öngörmeyen, vatandaşla oldukça yakın haklar bahşeden bir statü. Dolayısıyla yasal entegrasyon amacını benimsemiş olan bir ülkede daimî statüler kritik bir öneme sahip. Yasal entegrasyon amacı varsa daimî statü de olmak zorunda. Geçici statülerden daimî statülere geçişin de mutlaka sağlanmış olması gerekiyor. Bu geçişte ise eşitlik temelinde hareket edilmesi gerekiyor. Geçici statüler arasına uluslararası korumaya ilişkin statüleri de koyabiliriz. Bu statüler zaten özü itibarıyla aslında bireyin kalıcı bir çözüm bulana kadar sahip olması gereken statüler olduğu için ve koruma amacına özgülenmiş oldukları için geçici statüler olarak değerlendirebiliriz. Ama yasal entegrasyon amacı güden bir ülke içerisinde mülteci statüleri de dahil olmak üzere bu statülerden daimî statülere geçişin sağlanması gerekiyor mutlaka. Bu en elzem hususlardan bir tanesi. Yasal entegrasyon dediğimiz husus yabancılar arasında toplumsal entegrasyon amacı ekseninde eşitlik temelinde hareket edilmesini gerektiriyor. Yasal entegrasyon, birey kaldıkça ülkede kurduğu bağ geliştikçe gelişen bir ivme içerisinde haklarının artırılması ve en sonunda vatandaşlıkla eşit duruma getirilmesini sağlayan bir amaca sahip. Yasal entegrasyon ekseninde baktığımızda ülkeye düzensiz girişte bulunan kişinin entegrasyon sürecine dahil edilmesi mümkün değil. Bu durumun istisnası olabiliyor kimi zaman. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde bir yürütme tasarrufu çerçevesinde yapılan DACA programı istisnai bir uygulama olarak gösterilebilir. Ancak, orada şöyle bir durum var, Amerika Birleşik Devletleri'nde 15-30 yaş arası düzensiz göçmenlerden, ülkeye çocukken ulaşmış olanlar belirli şartları karşılamak kaydıyla, çalışma izni alabilme ve sınır dışı edilme işlemine karşı geçici bir korumadan faydalanabilmektedir. Çalışma izni almaya bağlı olarak sosyal sigorta numarası da edinebilen bu bireyler, gündelik hayata

dair işlemlerini kolaylıkla yapabilmektedir. Ancak bu kişilerin içinde buldukları statü, tam anlamıyla yasal bir statü olmayıp, ülkeden uzaklaştırılabilme riskini taşımaktadır. Bu sebeple, bu örnek de tam olarak düzensiz girişin düzenli bir statüye bağlanmasını sağlamamaktadır. Düzensiz girişin yasal entegrasyona dahil olmayı engellemesi durumunun en belirgin istisnası ise mültecilerdir. Mültecilerin sahip olduğu özel durum sebebiyle bu kişiler ülkeye giriş için gerekli yasal şartları taşımasalar da ülkeye kabul edilebilir; kendilerine yasal bir statü tanınabilir. Zaten bugün bir uluslararası teamül kuralı haline gelmiş olan, bir sözleşmede yer almasa da tüm devletleri bağlayan bir güce sahip olan geri gönderme yasağı söz konusu durumun kaynağı olarak karşımıza çıkıyor. Geri gönderme yasağı sadece bireyin yasak kapsamına giren muameleye tabi tutulacağı yerlere gönderilmesini engellemekle kalmayıp, kişilerin bu tür muameleye maruz kalacakları yerlere dönmeleri ile sonuçlanabilecek sınırdan geri çevirme işlemini de engelleme kabiliyetine haizdir. Her ne kadar geri gönderme yasağı hukuken ülkeye kabul zorunluluğu doğurmasa da fiilen ülkeye kabul zorunluluğu doğurabilecek durumlara sebep olabiliyor, yani kişi sınıra geldiğinde eğer güvenli bir yere yönlendirilme ihtimali yoksa bu kişilerin ülkeye kabul zorunluluğu fiilen doğmuş oluyor. Dolayısıyla bu durumdaki bireyler bakımından ki bu kişilerin birçoğu zaten sığınma arayışı içerisindeki kişiler oluyor, düzensiz giriş durumu söz konusu olsa bile bu kişilerin uluslararası koruma başvurusunda bulunmaları yahut geçici koruma altına alınmaları ile durumları düzenli hale getirilerek, kendilerine yasal bir statü verilmesi mümkün olabiliyor.

Yasal entegrasyonun ikinci temel bileşeninin haklar olduğunu daha önce belirtmiştim. Haklara baktığımız zaman, yasal statülere özgülenen hakların oluşması gerektiğini görüyoruz. Yasal entegrasyon ekseninde, bu hakların gelişen bir ivmeyle yükselerek özellikle daimi statüler çerçevesinde vatandaşa yakın bir noktaya gelmesi söz konusu oluyor. En nihayetinde ise vatandaşlığa erişim hakkının da bulunması, yasal entegrasyon bakımından gereklilik arz eden bir husus olarak karşımıza çıkıyor. Aslında yasal entegrasyonun temel amacı (zorunlu) göçmenin vatandaşla eşit haklara sahip olmasıdır; yasal entegrasyon nihai olarak bu hedefi güdüyor. Peki, nasıl işler sorusuna geldiğimiz zaman, öngörülebilirlik, belirlilik önemli hususlar olarak karşımıza çıkıyor. Yasal entegrasyonun, toplumsal entegrasyon bakımından itici güç olarak değerlendirilebilmesi için bu üç hususa önem verilmesi gerekiyor. Güvenceler ise ayrıca önemli çünkü yasal entegrasyonun sağlanabilmesi için statüler açısından ve haklar açısından belirli güvencelerin sağlanması gerekiyor. Bir kere statüler arasında geçişin mümkün olması,

geçici statüden daimî statüye geçişin mümkün olması, bu konuda herhangi bir grubun, mülteciler gibi, dışlanmaması ve geçişin hangi şartlarda olacağını önceden belirlenmiş olması önem arz ediyor. Yasal entegrasyon bakımından, statü güvenceleri kapsamında, statülerin sona ermesine yönelik usul güvencelerin söz konusu olması gerekiyor ki bu sayede birey hangi durumda statüsünün sona ereceğini bilebilsin ve keyfi bir durumla karşılaşmasın. Aile birleşiminin gözetilmesi ve özellikle de daimî statüler bakımından ülkeden uzaklaştırmaya karşı güvencelerin yer alması yine önemli statü güvenceleri olarak karşımıza çıkıyor. Hatta daimî statüler bakımından vatandaşa yakın bir ülkeden uzaklaştırma güvencesinin bulunması toplumsal entegrasyonu güçlendiren bir husus olarak ele alınabilir. Bu noktada ilgili güvencenin elbette vatandaşa eşit nitelikte olması beklenemez, çünkü vatandaşın sınır dışı edilmesi zaten uluslararası hukukta kabul edilmeyen bir husustur. Ancak diğer yabancılardan farklı sınır dışı hükümlerinin olması, diğer yabancılara göre daha daraltılmış nedenlerle, daha zor biçimde bu kişilerin ülkeden uzaklaştırılmasının mümkün olması güvencenin sağlanması bakımından olumlu bir özellik gösterecektir. Haklar açısından hak sınırlandırmalarının mutlaka ölçülülük, öngörülebilir ve yasallık ilkesine uygun olması gerekiyor. Bu husus özellikle bizim yabancılar hukukumuzda öne çıkan hukuki sıkıntılardan birini teşkil ediyor. Çünkü düzenlemeleri yönetmeliklerle veya genelgelerle yapma gibi bir eğilimimiz var. Özellikle Suriye'deki olaylardan dolayı geçici koruma altında olan bireyler bakımından bu kişilerin statüleri, hak ve yükümlülüklerine yönelik düzenlemelerin, idareye geniş yetki tanıyan yönetmelik ve genelgelerle ele alındığını görüyoruz. Elbette kitlesel akının yoğunluğu sebebiyle, bu akının etkin yönetiminin sağlanabilmesi için idareye geniş takdir yetkisi verilmesi gibi bir bakış açısı söz konusu olabilir. Ancak, pratikte mantıklı görünen her şey hukuka uygun olmayabilir. Bu konuda Anayasamız gayet net bir şekilde, yabancılardan temel hak ve özgürlüklerinin kanunla ve milletlerarası hukuka uygun olarak kısıtlanabileceğini düzenlemiştir. Dolayısıyla, gerekçeler tutarlı gibi görünse de, yönetmelikle yapılan temel hak sınırlandırmaları anayasaya aykırılık sorunu doğurabilir. Elbette bu durumun bir diğer sonucu da, öngörülebilirliği kısıtlaması ve belirsizlik doğurmasıdır. Belirsizlik ise yasal entegrasyonun en büyük düşmanıdır. Daimî statüler bakımından hak ve hizmetlere erişimin vatandaşla büyük ölçüde eşit seviyeye getirilmesi, önemli hususlardan bir diğeridir. Neden daimî statülerde eşitliğe yakın bir durum arıyoruz, çünkü daimî statüler bir taraftan hem bireylerin artık ülkeyle kurmakta oldukları bağın güçlenmesini gösteren bir emare ki daimî statülere geçişte aslında aranan kriter bireyin güçlü bir bağ kurması, bunun kari-

nesi olarak da süreye bakılır. Bizim hukukumuzda da öyle, diğer ülkelerde de hep süreler öngörülür. Mesela kesintisiz olarak 8 yıl kalan, 5 yıl kalan, kişilerin diğer şartları da sağlamaları ile birlikte daimi statülere geçişleri mümkün olabilir. Çünkü bu süreler kişinin ülkeyle kurduğu bağın ve toplumsal kaynaşmada edindiği yerin karinesi olarak kabul edilir, ne kadar çok süre kalmışsa o kadar çok kaynaştığı varsayılır. O yüzden de vatandaşa yakın haklarla tanınmasında söz konusu olur. İkinci önemli sebebi ise bazı kişiler açısından başka ülkenin vatandaşlığını kazanma, kendi vatandaşlığını kaybetme riskini taşıyabilir. Bu kişileri de entegrasyon sürecine dahil etmek, belki vatandaşlığı hiç tercih etmeyecek olan, bulunduğu ülkenin vatandaşlığını almak istemeyen kişileri de ihmal etmemek için daimî statülerin yine vatandaşlığa yakın haklara sahip olması önemlidir. Önemli hususlardan bir tanesi ise özellikle göçmenlerin ve mültecilerin hak ve hizmetlere erişimini etkin hale getirecek güvencelerin verilmesidir. Bu kişilerin vatandaş olmaması veya vatandaş olsalar bile birtakım farklılıkların bulunması, onlar için özel olarak bu haklara erişimi daha etkin hale getirecek tedbirlerin alınmasını gerektirecektir. Yasal entegrasyon açısından hakların kullanılmasını sağlayacak tedbirlerin alınması gerçekten elzem bir durumdur. Bu konuda, bizim hukukumuz açısından şöyle bir dezavantajımız var, bizim yabancılar hukukumuz, eşitlik sistemi üzerinde şekillendirilmiştir. Eşitlik sisteminden kasıtsa Anayasamızın 10 ve 12. maddelerinde eşitlikten ve temel hak ve özgürlüklere sahip olunmasından bahsedilirken, "herkes" ifadesinin kullanılmış olması nedeniyle kural olarak bir hak açısından bir sınırlama yapılmamışsa, bu hakkın yabancılar açısından da geçerli olduğunun kabul edilmesidir. Bunun yanında göçmen grupların ya da mültecilerin içerisinde farklı ırklardan ya da dezavantajlı gruplara özel düzenlemelerin getirilmesi ve bu grupların da etkin erişiminin sağlanabilmesi önemli hususlardan bir tanesidir. Vatandaşlığın yerine baktığımız zaman, yasal entegrasyonda nihai hedef olarak karşımıza çıkıyor. Bunun hukuka yansması vatandaşlık statüsü verilmesi. Vatandaşlığın tünelin ucunda görünüyor olması, göçmen ve mülteci için itici bir güç olarak karşımıza çıkıyor entegrasyonun sağlanması açısından ve hızlandırıcı bir etki doğurabiliyor. Yalnız vatandaşlık opsiyonunun belirmesiyle birlikte aynı zamanda ayrımcılığın, yabancı düşmanlığıyla etkin mücadelenin de mutlaka sağlanması, paralel bir şekilde ilerlemesi, yasal entegrasyon kapsamında gereklilik arz etmektedir. Toplumsal entegrasyonun iki taraflı yapısı, yasal entegrasyon bakımından da işte bu noktada ortaya çıkıyor. Yasal entegrasyon çerçevesinde vatandaşlığın söz konusu olması, toplumsal entegrasyon açısından öne çıkan güven ve saygı hususlarının aslında bir hukuki yansması olarak karşımıza çıkıyor ve dolayısıyla bu güven ve saygının

sağlanması vatandaşlığa erişimin mümkün olmasıyla kendini gösteriyor.

Türk hukukuna baktığımız zaman, yasal entegrasyon için gerekli araçlar var. Mesela uzun dönemli ikamet iznimiz var, geçici statüler arasındaki geçişlerin düzenlenmesi söz konusu, bazılarında daimî statüye geçiş söz konusu. Yetkili makam kararıyla vatandaşlığa alınma düzenlemesi var. Belirli araçlarımız var aslında ama baktığımız zaman entegrasyon politikasını net bir şekilde göremiyoruz. İkincisi, bu araçlar etkin bir şekilde entegrasyon amacına hizmet edecek şekilde kullanılmıyor. Ve aslında çok da enteresan bir durum da var, çünkü bizim özellikle yabancılar ve uluslararası koruma kanunumuz, Avrupa Birliği'ne uyum süreci çerçevesinde şekillenmiş olduğu için Avrupa Birliği'nin ikincil mevzuatında, özellikle de vasi yönergesi, usul yönergesinden oldukça etkilenen bir özelliğe sahip. Daha yasal entegrasyona yakın hukuk sistemlerine sahip olan bir iklimden gelme, o yüzden bir çatışma durumu da söz konusu oluyor. Bazı hükümler var ki bakıyorsunuz kanuna, evet araçlar var ama yasal entegrasyon amacı güdümediğini görüyorsunuz ama öyle bir düzenleme çıkıyor ki karşınıza güdülüyormuş gibi görünüyor. Örneğin, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 76. maddesinin 4 bendinde, ilk iltica ülkesinin şartları arasında bireye bu ülkede kalıcı çözüm bulunma imkanının olması sayılıyor. Yani Türkiye'den sığınma talep eden bir bireyin, ilk iltica ülkesi olduğu gerekçesiyle başka bir ülkeye gönderilebilmesi için bu şart aranıyor. Eğer kişiye burada kalıcı bir çözüm bulunabilmesi mümkün değilse, kişi buraya gönderilemeyecek anlamına geliyor bu düzenleme. Ancak kendi hukukumuzda bakıyoruz, Türkiye'de mültecilere kalıcı çözüm sağlanıyor mu diye; yani Türkiye'de yerel entegrasyon dolayısıyla mültecilerin vatandaşlığa erişimine yönelik net hükümler var mı diye; olmadığını görüyoruz. Bu kişilerin vatandaşlığa alınmaları belirsiz, alınabilirler mi, bu belirsiz, geçici koruma altında olanlar için ülkede kaldıkları sürenin vatandaşlığa alınma için aranan süre şartını sağlamayacağı açıkça geçici koruma yönetmeliğinde belirtilmiş. Uluslararası koruma statüsü sahipleri bakımından ise belirsiz bir durum var. Dolayısıyla zaten Türkiye'de kalıcı çözüm yerel entegrasyon bağlamında sağlanamazken, neden göndereceğimiz ülkenin yerel entegrasyonu sağlayan bir ülke olma şartını arıyoruz, bir takım çelişkiler var. Bu çelişkinin temeli de transplantasyon yoluyla aldığımız düzenlemelerin farklı politikaların ve hukuki iklimin etkisinde olmasından kaynaklanıyor. Bir an önce kendi politikalarımızı geliştirip ona uygun düzenlemelerimizi oluşturmamızda fayda var.

Araçlar var ama entegrasyon politikasının olmadığını görüyoruz net olarak. Bu çıkarımı destekleyen belirtilerden en önemlisi, uluslararası koruma statüsü sahi-

plerinin vatandaşlık durumunun belirsiz olmasıdır. Vatandaşlık Kanunumuz uyarınca, yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınma açısından, süre şartlı ve diğer şartların yanında bireyin yerleşme niyetini davranışları ile teyit etmesi gerekmektedir. İlgili Kanun'un Yönetmeliğine baktığımız zaman da yerleşme niyeti olmadığı kabul edilecek kişiler sayılırken bunların içerisinde, sığınmacıların da olduğunu görüyoruz. İlgili düzenlemede sayılan kişilerin örnekleme yoluyla sayıldığı düşünülebilir. Bunların yerleşme niyetinin olmadığı ise peşinen kabul edilmekte. Bu noktada belirsizliği doğuran şöyle bir soru ortaya çıkıyor; sığınmacı denilen grubun içerisinde biz sığınma arayan herkesi mi dahil edeceğiz, o zaman bu kişilerin yerleşme niyetinin olmadığını mı varsayacağız, yoksa bu ifadeyi 1994 tarihli yönetmelikten kalma olan ve bugünkü şartlı mülteci statüsüne karşılık gelen sığınmacı statüsü olarak mı değerlendireceğiz, ya da bu ifade ile sadece uluslararası koruma başvuran kişilerin kastedildiği statü sahiplerinin ise bu kapsama girmediği sonucuna mı varacağız? Cevap ne olursa olsun, uluslararası koruma statüsü sahiplerinin vatandaşlığa erişiminin net bir şekilde düzenlenmemiş olduğu açıktır. Buna ek olarak, uluslararası koruma statü sahiplerinin uzun dönem ikamet iznine geçişleri açıkça engellenmiş durumda kanunumuzda. Bu da açıkça anılan kişilerin yasal entegrasyon kapsamında olmadığını gösteren bir husus. Oysa, yasal entegrasyon kapsamına bu bireylerin de dahil edilmesi daha önce de belirttiğim gibi öncelikle yerel entegrasyonun bir kalıcı çözüm olarak kabul edilmesi bakımından gerekli arz ediyor. Örneğin Avrupa Birliği'nin uzun dönem ikamet yönergesi çıktığı zaman uluslararası koruma statüsü sahiplerinin uzun dönem ikamet iznine geçişine imkan tanınmıyordu. Daha sonra uluslararası organizasyonların özellikle BMMYK'nın da etkisiyle ve kalıcı çözüm hususuna işaret etmesi ile Yönerge'de değişiklik yapıldı ve bu kişilerin uzun dönem ikamet iznine geçişlerinin önü açılmış oldu.

Şartlı mülteciler bakımından da önemli bir hususa değinmek istiyorum. Aile ikamet izni bağlamında destekleyici olamıyor şartlı mülteciler. Oysa ailenin korunması temel hakkı çerçevesinde, aile birleşiminin sağlanması önemli bir husus. Şartlı mültecinin neden destekleyici olamayacağı, Kanun'un gerekçesinde ayrıntılı olarak belirtilmemiş. Bununla birlikte, bu kişilerin ülkede "geçici" olarak buldukları ve üçüncü bir ülkeye yerleşecekleri varsayıldığı için destekleyici olamayacaklarına yönelik bir hükme yer verilmiş olduğu düşünülebilir. Ancak biliyoruz ki, üçüncü ülkeye yerleştirelemeyen ve çok uzun süre Türkiye'de kalan kişiler var. Ayrıca bu kişiler bu kadar uzun süre Türkiye'de kalıp, ülke ile bağlarını güçlendirdikten sonra

üçüncü ülkeye yerleşme imkanları doğsa da bunu tercih etmeyebilirler. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu konuda, özel hayatın korunmasına yönelik olarak 8. madde kapsamında verdiği kararlar olduğunu da görüyoruz. Bu kararlar, ülkeyle artık yoğun bağ kurmuş kişilerin ülkeden uzaklaştırılmalarına yönelik sınırlandırmaları içeriyor.

Bizim hukukumuz bakımından yasal entegrasyon amacı çerçevesinde, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı konularında da net ve belirgin tedbirlerin, etkin düzenlemelerin olmadığını görebiliyoruz. Riskleri ne olabilir mülteciler açısından yasal entegrasyon sağlanmamasının? Eğer mülteciler açısından, yeniden yerleştirme ve güvenli geri dönüş imkanı söz konusu olmuyorsa, yasal entegrasyonun olmaması, geriye kalan tek kalıcı çözüm olan yerel entegrasyonun da sağlanamayacağı anlamına gelir. Bu da, anılan mültecilerin uzun süreli mültecilik haline girecekleri, kalıcı çözüme hiç bir şekilde erişemeyecekleri, toplumsal entegrasyonda sıkıntı yaşanacağı ve mültecilerin potansiyellerinin ülke bakımından doğuracağı olumlu etkilerin bertaraf edileceği; belirsizlik ve güvensizlik ortamının oluşacağı bir iklim yaratabilir. Evet bu ciddi bir güvensizlik yaratabilir ileride, gelecek kaygısı ve güvensizlik yaratabilir. Bu da göçmen kaçakçılığında artışa sebep olur; kişi kendine kalıcı çözüm bulabileceği yerlere düzensiz şekilde dahi olsa gitme arayışına girebilir. Ayrıca, bu durum, uzun vadede, toplumsal kaynaşma yerine toplumsal çatışmaya sebep olabilir. Esasen entegrasyon yasal anlamda çok hassas bir konudur. Bir taraftan eşitlik ve vatandaşlık diyoruz ama bunun entegrasyon aşamalarının o kadar hassas bir şekilde yapılması gerekiyor ki henüz toplumsal entegrasyon bakımından bir gelişme kaydedilmeden bir takım kapsamlı hakların örneğin vatandaşlığa erişim gibi, verilmesi toplumsal çatışmayı doğurabileceği gibi, bu tür hakların sağlanmasında gecikilmesi de yine aynı sonucu doğurabilecektir. O yüzden politikaların hassas ve sağlam bir şekilde ve bize has özellikler göz önünde bulundurularak geliştirilmesi ve uygulanması önemlidir.

Suriyeli mültecilerin durumuna gelecek olursak; bu kişilerin geçici koruma altında olduklarını biliyoruz. Geçici koruma ise uluslararası koruma statülerine göre daha düşük seviyede haklar tanınıyor ve daha güvensiz bir statü sağlıyor. Geçici korumanın mantığı zaten acil durumda devletin kapasitesinin yetersiz kalması durumunda bireyleri geri göndermemek için pragmatik bir çözüm sağlamak. Geçici korumanın uluslararası koruma ile uyumu ve ilişkisi açısından genel anlamda, uluslararası hukuk açısından tartışılacak noktaları var ama sonuç olarak

kitlesel akın durumunda en azından geri göndermeden koruyan olumlu bir niteliğe de sahip. Ancak, geçici korumanın, aciliyet durumu sebebiyle gerçekten belirli bir süre geçerli olması gerekiyor, aksi takdirde, aslında uluslararası korumadan faydalanabilecek olan bireylerin daha düşük ve güvencesiz bir statü içerisinde adeta bir kapana kısılmalarına sebep olma riskini taşıyabilir. Zira, geçici koruma, bir pragmatik acil çözüm; ara bir koruma olduğu için yasal entegrasyon kapsamında olan bir statü olarak da değerlendirilemez. Bu çerçevede, Geçici Koruma Yönetmeliğine baktığımız zaman, gerçekten de böyle bir riskin söz konusu olduğunu görüyoruz. Öncelikle, geçici koruma için bir süre sınırı öngörülmemiş; bu konuda Bakanlar Kurulu'na takdir hakkı tanınmış ancak Bakanlar Kurulu bu yönde bir takdir hakkı kullanmadı Suriyeliler için. Buna ek olarak, geçici koruma süresince, bu koruma altındaki bireylerin uluslararası koruma başvurularının işleme alınmayacağı; hatta geçici koruma toplu olarak sona erdikten sonra dahi uluslararası koruma başvurularının işleme alınmasında Bakanlar Kurulu'nun takdir hakkı olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla, süre sınırının da söz konusu olmaması, anılan bireylerin çok uzun süre belirsiz bir statü altında kalmaları ile sonuçlanabilecektir. Geçici koruma istisnai bir koruma, kitlesel akın hali için sağlanıyor ama içerisinde aslında uluslararası koruma statüsü şartları taşıyabilecek bireyler de olabilir. Bu bireyler bir değerlendirme yapıldığında daha korunaklı statülere geçebilecekken, yoğunluk ve aciliyet sebebiyle daha düşük seviyede korunuyorlar. Ama bu halin sonsuza kadar ucu açık devam etmesi bu istisnai bir uygulamayı olağan hale çevirme riskini doğuruyor.

Eğer mültecilik hali devam ediyorsa bu kişiler kademeli olarak daha fazla haklara sahip olacakları statülere geçirilsinler veya yavaş yavaş uluslararası koruma statülerine geçirilsinler ya da toplu olarak. Yani bir üst kademedeki statüye geçirilsinler ve yasal entegrasyon sürecine dahil edilebilsinler.

Suriyeli mültecilerin vatandaşlık kazanabilmesi açısından yönetmeliğimizde açık bir hüküm var. Geçici koruma altında olan bireylerin ülkede kalış süresi, yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanılması için aranan 5 yıllık süre şartını sağlamak amacıyla kullanılamayacaktır. Ancak bu kişilerin Türk vatandaşlığını diğer yollarla kazanabilmesi mümkündür, evlenme, evlat edinme yahut, Türkiye'de doğmuş ancak ana veya babasından kan esasına göre vatandaşlık kazanılamaması durumunda Türk vatandaşlığının kazanılması mümkündür. Ancak en çok tartışılan ve gönderme yapılan vatandaşlığı kazanma yolu, geçici koruma altındakiler bakımından

İstisnai yoldan vatandaşlığın kazanılması olarak karşımıza çıkıyor. İstisnai yoldan vatandaşlığa alınma Vatandaşlık Kanunumuzun 12. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca, Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunan kişiler ile vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişilerden kabul edilirlerse, vatandaşlığa alınmaları söz konusu olabilecektir. Ancak anılan hüküm, "İstisnai" yoldan vatandaşlığa alınmayı düzenlemiştir. Dolayısıyla, bu hüküm kapsamında vatandaşlığa alınacak kişilerin gerçekten istisnai bir takım özellikleri ve ülkeye getirecekleri faydanın bulunması gerekir. Dolayısıyla bu hüküm ile geçici korunanların tamamının vatandaşlığa alınması mümkün olmayacağı gibi, örneğin tek bir meslek grubunun, belirli bir eğitim seviyesinde bulunanların bu kapsamda vatandaşlığa alınması durumunda ise idarenin söz konusu vatandaşlığa alma işleminin ne şekilde kamu yararına hizmet edeceğini ortaya koyması gerekir. Kanımca bu hükmün hukuka uygun şekilde kapsamlı bir şekilde uygulanması zor. Öte yandan, henüz bir entegrasyon sürecinden geçmemiş, yasal entegrasyona tabi kılınmamış bireylerin vatandaşlığa geçirilmesi toplumsal çatışma da doğurma riskine sahiptir. Yasal entegrasyon amacına uygun olarak politikaların şekillendirilmesi, bunların üzerine, uluslararası koruma statülerini de kapsamına alan bir yasal entegrasyon sisteminin oturtulması, bu arada da geçici koruma altındaki bireylerin toplu olarak daha güvenceli statülere, örneğin ikincil koruma statüsü gibi bir statüye alınarak, yasal entegrasyon sürecine bu şekilde dahil edilip, nihai hedef olarak vatandaşlığa eriştirilmeleri daha uygun olacaktır diye düşünüyorum. Çok teşekkür ediyorum.

GÜLAY UĞUR GÖKSEL *

"Uyum/Entegrasyon Politikaları: Kavramlar ve Terminoloji Üzerine Bir Analiz"

Herkese merhabalar. Genelde entegrasyon ve uyum konusunda aslında göç sonrası politikaları konuşurken kullandığımız bazı terimler var. Analizini yapmak üzerine bu terimlerin; ne kadar soyut ve çok kavramlı olduğu, değişen göç profili, zaman ve olaylara göre tanımların da nasıl değiştiği üzerine bir konuşmam olacak. Genelde de aslında konuşmanın ana teması da biz STK temsilcileri olarak, politika yapıcılara şekil veren akademisyenler olarak farklı zamanlarda farklı koşullarda ve farklı göçmen grupları söz konusu olduğunda, bilinçli şekilde demokratik değerleri de göz önüne alarak yeniden değerlendirilmesi ve yorumlanması gereken kavramlar olduğunu ortaya koymaya çalışacağım. Tabi ki günümüzün de konusu entegrasyon ve entegrasyonu nasıl tanımlıyoruz, onunla başlamak istiyorum. Bu çerçevede göç söyleminde en çok kullanılan kavram olan entegrasyon, aslında soyut ve ölçmesi hayli zor bir kavram. Bu kavramın yorumlanması ülkeden ülkeye ve zamandan zamana değişmesine rağmen bu kavram en genel çerçevede göç sonrası politikaların yaratmak istediği ideal durum olarak tanımlanabilir. Daha spesifik olarak, toplumun içinde yer alan tüm kesimlerin ortak bir kimlikte bütünleşmesi veya uyum sağlaması olarak da akademik literatürde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda entegrasyon sadece spesifik göç konusunda değil, genel olarak modern toplumun farklı ve çeşitli kültürel değerlerinin bir arada uyum ve güven içinde var olabilmesini tanımlayan bir kavramdır. Diyebiliriz ki entegre olmuş bir toplumun ifade ettiği ideal ve amaç, sosyal uyumdur. Eğer entegrasyondan kastımız sosyal uyumsa onu nasıl tanımlarız. Genel politik söylemlere baktığımızda, aynı entegrasyon kavramı gibi soyut ve yoksunluğu ile tanımlanabilen bir kavram olduğunu görürüz. İşsizlik, suç oranının artması gibi durumlarda sosyal uyum yoksunluğundan bahsedilir ancak ideal sosyal uyumun neye benzeyeceği çok gündemde değildir. Bazı faktörler ön plandadır, sosyal işsizliklerin yanı sıra çok kültürlülüktür. Çok kültürlülük günümüzde akademisyenler ve politika yapıcılar tarafından en önem verilen konulardan biri haline geldi. İlk toplumsal yapılanmalarda çok kültürlülük ögesine rastlayabiliriz. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu'nda çok kültürlü toplumun millet sistemiyle yönetildiğini görmekteyiz. Modern ulus devletlerinin kurulması ile evrensel vatandaşlık ve kimlik kavramları ortaya çıkmıştır. Belki de modern devletin en büyük başarısı kamu ve özel alan ayrımıdır. Bireyin sosyal, kültürel, sivil, bireysel hatlarla donatılması ve evrensel bir konuma çıkarılması ancak kamu ve özel alanların ayrımıyla mümkün olmuştur. Günümüzde bireyin ekonomik ve sosyal

haklarına ulaşımı devlet tarafından eşitlikçi şekilde düzenlenmesi, demokrasi ve adaletin sağlanması için koşuldur. Her ne kadar teorik olarak evrensel ve eşitlikçi düzeyde anlaşılrsa da her zaman belli bir kimlikten referans alır. Kamu alanının uygulamada toplumdaki baskın kültür tarafından ele geçirilmesi olarak tanımlanabilir. Sosyal uyum ideali, azınlık kimlik ve kültürlerinin kamu alanına dahil edilerek eşit bir temsiliyet bulabilmesinden geçer.

Göç akademisyenleri sosyal uyumu tanımlamak için çeşitli metaforlar kullanmayı uygun görmüşlerdir. Avustralya, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi milli kimliklerini tanımlama çabasından çıkmıştır ilk önce. Bu metaforlar tek bir milli kimlikle tanımlamanın imkânsız olduğu bu gibi toplumlarda toplumdaki her bireyin kabul edebileceği ve etrafında birleşebileceği başka bir referans toplum arayışından çıkmıştır. Kanada'da ön plana çıkan mozaik ve Amerika'nın öne çıkardığı eritici potadır. Bu bağlamda entegrasyonu sosyal uyumla eşitledik ve sosyal uyumun politikalara yansımış stratejileri, sosyal uyumu sağlamak ve ideale ulaşabilmek için tarihsel gelişimde politikalar nasıl ortaya çıkmıştır? Aslında 1960'lara kadar entegrasyon kelimesi asimilasyon politikalarıyla eş anlamlı kullanılmış politikalara baktığımızda. Bizim gibi konuşup bizim gibi yaşamıyorlarsa göçmenler entegre olmamıştır gibi hâkim bir söylem söz konusu. Ancak 1960'lardan sonra çeşitli göçmen ve farklı etnik grupların hak arayışları ve kamu alanına eşit bir şekilde kendi kimlikleriyle girme arayışıyla birlikte ve bu gibi mücadelelerle birlikte çok kültürlü entegrasyon tanımı ve stratejisi ortaya çıkmış, özellikle Kanada'da. Bu çok kültürlü entegrasyon ne anlama geliyor? Asimilasyonun aslında tam tersi. Artık göçmen gruplardan, etnik gruplardan farklı grupların dominant grup gibi konuşup yaşamaları beklenmiyor, bu grupların kendi dillerini kültürlerini ancak ve ancak korurlarsa aslında topluma uyum sağlayabilecekleri ve entegre olabilecekleri düşünülüyor.

Peki çok kültürlü politikalardan kastımız nedir? Bu çok kültürlü politikalar gene liberal düzlemde ele alınıyor. Ve liberal düzlemde ilk önce öne çıkan birey hakları ve insan hakları anlayışı. Bu birey haklarının yanı sıra çok kültürlü politikaları benimseyen devletlerde grup haklarının ortaya çıktığını görüyoruz. Bu grup haklarını ise bireyler kişisel kimliklerinin içinde doğdukları kültürel grupları sayesinde kazanır. Birey haklarını korurken grup haklarını nasıl ön plana çıkartabiliriz, grup haklarını ön plana çıkardığımız anda aslında birey haklarını hiçe saymış olmaz mıyız ama çok kültürlü politikaları savunan akademisyenler birey haklarına dayanarak onu

Çok önemli bir element olarak sunabilmişlerdir.

Bu bağlamda da birçok farklı grup hakları da yasalara girmiştir. 1960'lardan sonra özellikle Kanada'da ortaya çıkan bu grup hakları, kültürleri ve dillerine yönelik devletin yasa üretme durumu, daha sonra bir 10 sene önceye kadar özellikle Kanada'da çok kltrllk anlamında medyatik bir söylem ortaya ıktı. Artık çok kltrllk öldü deyimini bir strateji olarak negatif bir etki olarak ortaya çıktığını gördük ve çok kültürlülüğü artık yasalarımızda veya göçmen entegrasyonunda böyle bir stratejiyi kullanmak istemiyoruz, çok kltrllk öldü diye bir söylem ortaya ıktı.

Peki neden öldü çok kltrllk? Sebebi, azınlık gruplarının izole ve marjinal olmasından kaynaklı olduğu söyleniyor. Çok kltrllk politikalarının grup liderleri ve içindeki baskıcı gleri ön plana çıkarması ve bireysel entegrasyonu geri plana atması. Kltrel politikalara önem verirken ekonomik içerme politikalarını geri plana atması olabilir. Sosyal uyum ne asimilasyon ne de çok kltrllk olarak anlaşılmaktadır, birlikte yaşama kültürü olarak yeniden tanımlanmıştır. Benim bir entegrasyon tanımım var. Genel itibariyle sadece göçmenlere yönelik değil ama toplum içerisinde farklı kltrel kimliklere ait bireylere de ait bir tanımı var. Bir bireyin kendi kltrel kimliği çerçevesinde yaşadığı topluma yararlı birey olarak eşit ve zgr bir biçimde katılabilmesini sağlayacak siyasal, toplumsal ve ekonomik koşulların yaratılması. Bu tanıma dayanarak entegrasyon için gerekli koşulların hazırlanması ve yasal politika nerileri; ilk olarak birbirleriyle hayli bağlantılı ve politika yapıcılar olarak farklı yaklaşılması gereken entegrasyonun  katmanı. Bunlardan ilki bireylerin entegrasyonu ve bireysel katman. Bireysel katmandan kastım, psikolojik olarak entegrasyona hazır olabilmesi durumunu çalışmak ve analiz etmek. Peki bir bireyin psikolojik olarak bireysel olarak entegrasyona nasıl hazır ederiz, bu soruyu sorduğumuzda aslında ortaya başka şeyler çıkacak. Beraberinde sosyal uyum için ulaşmak istediğimiz farklı bir şekilde kendi kimliğini kanıtlama ve bireyi motive edecek  önemli duyguyu da temsil eder. Özgüven, saygı ve toplumsal itibardır. Bir birey aile, yakın arkadaş, devlet ve toplumla olan ilişki ve diyaloglarda bu duygulara ulaşamıyorsa tam tersine, dışlanma ve hor görülme yaşıyorsa, bu bireyin kamuya, devlet kurumlarına ve topluma entegrasyonu imkansızdır. Böyle bireylerden oluşan toplumda, toplumsal uyum veya birlikte yaşama kültürü oluşturma konusu hayal düzleminde kalmaya mahkumdur.

Başarılı uyumun psikolojik şartları nelerdir? Göçmenlerin psikolojik olarak kültürleşme stresi ve yetersizlik hissi yaşadığını görüyoruz. Göçe gönüllülük çok önemli ki özgüven sağlanabilsin, ön koşul ve ön duygu. O yüzden de mülteci entegrasyonu özelinde baktığımızda, kültürleşme stresi ve yetersizlik hissini çok fazla ön plana çıktığını görüyoruz, çünkü göç gönüllü olarak ve tercih olarak ortaya çıkmış değil. Bir diğer psikolojik şart, tabii ki iletişim kurabilme, ülkenin diline hakimiyet, ilişki ağları, akrabalar ve arkadaşlar, bu ülkeden o ülkenin vatandaşlarıyla yapılan bireysel, arkadaşlık düzeyindeki diyaloglarda kültürleşmenin ortaya çıkabilmesi için çok önemli. Hem psikolojik travma hizmetlerinin verilmesini ön plana çıkmasını sağlıyor hem de karşılıklı olma, sadece göçmenin çabalarıyla değil aynı zamanda göç alan ülke ve toplumun bireyleri tarafından da çaba gösterilmesi, arkadaşlık ilişkilerinin kurulması da çok önem teşkil ediyor. Göçmenlerin devletle olan ilişkilerine baktığımızda, konumuz vatandaşlık olduğu için siyaset bilimciler vatandaşlık diyoruz, göçmenlerin sonradan vatandaşlığa geçmesi terimi için nötralizasyon diyoruz. Bu ikisi arasında nasıl bir ilişki var? Aslında çok çalışmalar var siyaset biliminde, bireylerin göçmenlerin ne kadar entegre olup olmadığına dair. Bir tanesi de Mipex. Mipex verilerine göre vatandaşlığa geçen göçmenlerin entegrasyon düzeyi, vatandaşlığa geçmeyenlere göre çok daha yüksek. Burada tabii bizim expost dediğimiz, aslında bağımlı değişken üzerinden bir çalışma, bir problem söz konusu. Çünkü şöyle bir durum ortaya çıkıyor, zaten çoktan entegre olmaya istekli, kendini ait hissedenden göçmenler vatandaşlığa geçer. O yüzden de istatistiksel olarak vatandaşlığa geçmiş göçmenlerin entegrasyonunun yüksek olması zaten beklenen bir şey. Bir sebep ilişkisi kuramıyoruz çünkü elimizdeki olan veri entegrasyona daha müsait, daha entegre olmak isteyen bireyler üzerinden geliyor sadece.

Stanford Üniversitesinin IRISS projesi var, İsviçre'deki doğal deney denen başka bir oluşuma bakmışlar. 1970-2003 arasında değişik bir vatandaşlığa geçme deneyimi söz konusumuş. İsviçre'de teker teker göçmenler vatandaşlığa geçmek istedikleri zaman kapalı referandum sürecine giriyorlar, 2003'e kadar bu, çok büyük ayrımcılıklara sebep oluyor, o yüzden de kaldırılıyor. Yaklaşık bir 33 sene boyunca her vatandaşlığa geçmek isteyen göçmeni İsviçre vatandaşları oyluyor. Evet hayır şeklinde. Bu da güzel ve doğal bir deney oluşturuyor siyaset bilimciler için çünkü orada yüzde 49 alırsanız vatandaş olamıyorsunuz, böylece sadece göçmen olarak kalıyorsunuz. Yüzde 50-51 alırsanız da vatandaş oluyorsunuz. Ve Stanford'daki araştırmacılar bu insanları 15-20 sene sonra bulmuşlar

yüzde 49 ve 51 olanları ve onların entegrasyon seviyelerini ölçmeye çalışmışlar. Yüzde 49 ile vatandaş alamamış olan bireyin entegrasyon seviyesiyle, kendini İsviçre'ye ait hissetme seviyesiyle yüzde 50 alıp da vatandaş olmuş bireyin o hissiyatını ölçmeye çalışmışlar ve gerçekten de bu vatandaşlığa geçmiş bireylerin geçememiş bireylere göre daha fazla entegre olduğu görölmüş. Neredeyse bu nötralizasyon sürecinin entegrasyonda çok önemli bir adım olduğunu söyleyebiliriz. Yasal entegrasyonda nihai sonucu zaten vatandaşlık elde etmek ama aynı zamanda tabi göçmenlerin devlet ile olan ilişkilerinde grup haklarında da bahsedildi çok költürlülük çerçevesinde. Bu grup haklarında költürel koruma ve eğitim çok ön plana çıkıyor. Göçmenlere kendi ana dilleriyle eğitim sağlanabilmesi veya dillerini kaybetmemeleri adına költürel faaliyetler için devletin bütçe ayırması ve desteklemesi gibi aslında birtakım yasal ayrıcalıklar da tanınabilir entegrasyonu artırmak için. Bu da devlet ve o saygı duygusunun ön plana çıkması ile birlikte bireyin kendini topluma daha entegre ve daha uyum içerisinde bir birey olarak görmesini sağlayan faktörlerden ikinci katman.

Üçüncü katman aslında en çok konuşulan ve en önemli katmanlardan biri ve aslında da bu neoliberal ekonomi ve işgücü istihdamıyla birlikte şekillenen bir şey olduğu için göçmenlerin ekonomik katılımı ve kendilerine verdikleri değer, toplumsal itibar değeri, kendi ekonomik katılımlarından geçtiği için fakat bu ekonomik katılımın çok daha büyük global neoliberal ekonomik sistemle şekillendirildiği için aslında çok az değiştirebileceğimiz bir katman. Ama entegrasyon için de etkili bir katman. Çünkü bireyin ekonomik olarak kendi hayatını kazanabilmesi, kendi değerleri, kendi eğitimi, kendi bilgisiyle birlikte bir birey olarak toplumda yer alabilmesi için çok önemli. Bu ölçütlerde iş bulabilmesi çok önemli ama göçmenlere baktığımızda Kanada dahil göçmenlerin iş gücüne katılımı maalesef çok alt tabakada kalıyor. Ve bu alt tabakadan büyük bir modelizasyon göremiyoruz, Türkiye'deki mültecilerin durumunda; sigortasız çalıştırıyorlar ve tabi ki eğitimleri tamamen silinmiş durumda, aslında geçmişlerini siliyoruz. Kendilerini tanımlama şekillerini de değiştiriyoruz. O yüzden de bu değişimi yaparken de aslında toplum çok etkili çünkü toplumun birtakım başarı ölçütleri var ve bu başarı ölçütleri genelde göçmenleri dahil edecek şekilde değil. Aslında ilk yaptığımız şey göçmenleri günah keçisi olarak ortaya çıkarmak ve göçmenlerin yaptığı hiçbir şey başarılı addedilmiyor, onların işgücü tamamen aslında Türklerin işgücüne göre çok daha ucuzken aynı zamanda tehdit olarak da görülebiliyor. Bireyin bu toplumsal itibar duygusunu yok eden bir süreç. Büyük bir değişim gerektiren ancak üstesinden gelebileceği bir

süreç. Toplum karşılıklı bir şekilde başarı ölçütünü değiştiriyor olması lazım ki göçmenin işgücü, eğitimi o toplumda itibar görebilsin ve göçmen kendi kimliğini istediği gibi tanımlayabilsin. O yüzden toplumda bireyin takdir edilmesi çok çok önemli. Üniversite sistemi, hangi üniversitelerden mezun olursan iş bulabilirsin, Türkiye'de bu var, birtakım üniversitelerden mezun olunca Türkiye vatandaşlarında da toplumsal itibarsızlık görüyoruz ki Suriyelilerin isimlerini dahi duymamışız üniversitelerinin, burada itibar açısından toplumun da sürekli yorumladığını ve göçmeni iş piyasasının alt kısmına sıkıştırdığını ve çıkmasını mümkün kılmayacak şekilde bir şekilde bu entegrasyonda çok çok düşülen bir faktör.

Son olarak ufak bir tanım tekrar göçmen entegrasyonu üzerinden, göçmen entegrasyonu bireyin topluma yararlı bir üyesi olarak ki bu yararlı derken, toplumsal itibardan bahsediyorum, sahip olduğu kimliklerden utanmadan veya çekinmeden topluma katılabilmesi için gerekli ön koşulların sağlanmasından geçiyor. Bireysel ön koşullar da psikolojik travma hizmetleri, dil eğitimi gerekebilir. Çünkü kimseyi kimseyle arkadaş olsun diye zorlayamazsınız. Ekonomik ve toplumsal olarak çok büyük bir yükümlülüğümüz var. Yasal olarak da tabii ki devletin yapması gereken çok şeyler var. Ama toplum için de dönüştürücü, birey hakları ve toplumsal adalet odaklı şekillenen bir süreç olarak tanımlayabiliriz, çok uzun bir süreç ve sabır gerektiren bir süreç de.

Çok kısa bir şekilde Avrupa'daki politikalara bakmak istiyorum. Avrupa'da neler yapılıyor entegrasyon konusunda, bir tablom var. UNHCR 2003 raporundan. Genelde vatandaşlık için ön koşullar var ve bunlardan biri dil kurslarına katılmak, diğeri ise entegrasyon kursları. 15 Temmuz öncesinde vatandaşlık tartışması çıktığında Türkiye'de de Suriyeli mültecilere vatandaşlık verebiliriz fakat birtakım entegrasyon koşullarını yerine getirmesi gerekiyor demişti Recep Tayyip Erdoğan. Ve baktığımızda aslında Avrupa'ya da gönderme yapılmış çünkü Avrupa'nın da böyle birtakım ön koşulları var. Almanya hem dil belgesi istiyor hem de göçmenlerin vatandaşlık için entegrasyon kurslarına katılmasını istiyor. Bu entegrasyon kurslarının katılımı zorunlu ve dil de çoğu Avrupa ülkesinde zorunlu.

Peki, Türkiye'de son olarak entegrasyon siyasal söylem açısından nasıl tanımlanıyor? Biz literatürde entegrasyon diyoruz çünkü entegrasyon soyut bir kavram, 1960'lardan önce asimilasyon olarak tanımlanmıştı, sonra çok kültürlülük, çok kültürlülük öldü şimdi daha farklı tanımlanıyor. Değişen zamana ve göçmen

trafiğine göre değişen bir kavram. Türkiye'de de entegrasyon kelimesinin negatif olarak anlaşıldığını, aslında asimilasyonla bir tutulduğunu görüyoruz ve aynı zamanda yasada da var, entegrasyon yerine uyum, harmonizasyon kelimesi kullanılması tercih edilmiş. Çoğu Türk akademisyen de entegrasyon kavramını sevmiyor çünkü asimilasyonla eşitlediklerini düşünüyorum. Bence bu söylemsel bir strateji aslında, Türkiye hükümetinin yaptığı, öyle düşünüyorum ben. Türk hükümetinin, Avrupa ile birleşme konusunda uyum kelimesini ön plana çıkardığını biliyoruz. Müslüman mülteci ötekileştirme sürecinin tam karşısında olduğunu belirtmek istiyorlar. Türk hükümetinin daha adaletli ve demokratik tavrını ortaya koymak istiyorlar. Yasaya baktığımızda insan hakları odaklı bir yasa ama işleve baktığımızda ve siyasal söyleme baktığımızda genelde misafirperverlik, din kardeşliği ve Türk halkının gönlü bol olmasıyla birlikte uyumu tanımlıyor çoğu siyasetçi. Burada bir alıntı var mesela, Türklerin nasıl misafirperver olduğu ve mültecilerin uyumunun ancak böyle gerçekleştiği anlamında. Atilla Toros'un gönlü bol olarak Türk halkını tanımlamasına ve aslında Türklerin göçmenlere karşı zaten halihazırda bir hoş geldin tavrında bir kültürün olduğu bir söylem var. Her ne kadar yasada söylemde entegrasyon ve uyum kelimesinde bile o stratejik şeyde insan hakları kavramı ortaya çıksa da genel Türk halkıyla mülteciler konusunda konuşurken de daha farklı değerler ortaya çıkıyor ki bu değerler aslında insan haklarıyla çok alakası olmayan değerler ve entegrasyon için de toplumun karşılıklı değişimi söz konusu olduğu için de engelleyici değerler olarak karşımıza çıkıyor.

En son olarak; bu MAIPEX'in 2015 indeksi, yaklaşık 38 ülkenin göçmen entegrasyon değerlerini ölçüyor. Türkiye de 38. Sırada şu anda, entegrasyon sağlama, yasalar, faaliyetler ve aktivitelerin oluşturduğu indeks ve şu an Türkiye Avrupa'da son ülke olarak karşımıza çıkıyor. Sanırım 4-5 tane baktıkları göstergeleri var. Bu mesela sağlıkta, bakıyor göçmenler sağlık konusunda eşit derecede yararlanabiliyor mu vatandaşlar gibi, eğitim var, daha sonra vatandaşlığa geçiş kolay mı, birtakım değerler vermişler bu tarz sorulara, sonucunda da entegrasyon için ön koşullar hazır mı diye ülkelere toplayıp başka bir puan veriyorlar. En yüksek puan alan da entegrasyon için ön koşulu en çok sağlamış ülke oluyor.

SEVİM ÖZDEMİR *

“Statü İhtiyacı: Neden Vatandaşlık?”

(Bu konuşmanın temel aldığı araştırma “Sonsuz Geçiciliğe Çare: Suriyeli Mülteciler Türkiye Vatandaşlığı Hakkında Ne Düşünüyor?” İsmiyle ayrı bir rapor şeklinde Mülteci-der tarafından yayınlanmıştır.)

Mültecilere uzun erimli ve kalıcı koruma sağlama anlamında yasal entegrasyonun son aşaması olarak vatandaşlık hakkı verilmesi görülmektedir. Ülkemizde de geçen Temmuz ayının başında Cumhurbaşkanı Erdoğan Suriyelilere vatandaşlık hakkı tanınacağına dair bir açıklama yapmıştı. Bu açıklamanın ardından, Twitter’da trend topic olan “ÜlkemdeSuriyelilistemiyorum” hashtag kampanyası ve “Bunlara mı Vatandaşlık Vereceğiz” gibi gazete manşetlerinin başı çektiği bir ırkçılık dalgası yükselmiş, bunun üzerine de hükümet yetkililerinden bir takım açıklamalar gelmişti. Türkiye ekonomisine yararlı olanların, eğitimlilerin ve ailelerinin, teröre bulaşmamış olanların alınacağı yönünde izahatlar yapılmıştı. Tabi bu tartışmalar, mültecilerin durumuna kalıcı çözümler getirme biçimindeki uluslararası anlaşmalarda devletlere getirilen yükümlülük çerçevesinde dönmedi. Ayrıca, Türkiye’de ezilenlerle ilgili, çoğu konuda olduğu gibi, bu konuda da herkes konuşuyor ama olayın bizatihi öznesi olan Suriyelilerin ne düşündüğüne dair bütüncül bir bilgi sunulmuyordu. Dolayısıyla bizler de İzmir’deki Suriyelilerle bazı görüşmeler yaparak en azından temsili bir kesim Suriyelinin görüşlerini görünür kılalım istedik.

Bu amaçla İzmir’in farklı semtlerinden, örneklemdaki büyüklüklerine göre sırasıyla, büyük oranda Arap Sunni, Kürt, Türkmen ve Ezidilerden oluşan 50 Suriyeli ile görüşerek bir rapor hazırladık. Kadınların sayısı 27 erkeklerinki 23’tü. Örneklemin büyük bir kısmını gelir durumu kötü olan insanlar oluştuyordu.

İnsanların büyük çoğunluğu, 50 görüşmeciden 44’ü, Türk vatandaşlığını istediği belirtti. Türkiye vatandaşlığını neden istediklerini sorduk. İlginç olan nokta şuydu, en çok belirtilen iki neden, zaten geçici koruma kapsamında olan haklardı. Bu insanlar mevcut haklarından istifade edemiyorlar, geçici korumanın geçiciliğinden kurtulmanın bir yolu olarak vatandaşlığı istiyorlar. Daha somut ve istifade edilen hak arayışı içindeler. En çok çalışma izni ve sigortalı iş talebiyle vatandaşlık hakkı isteniyor. Görüştüğümüz insanların büyük çoğunluğu, yönetmelikle çalışma izninin düzenlediğini ve haklarının olduğunu bildiklerini ancak fiiliyatta bir karşılığı

olmadığını belirttiler. Paralarını alamadıklarında, çıkarıldıklarında haklarını aramak için ve olumsuz koşullarda daha rahat iş arayabilmek için vatandaşlığı istediklerini ifade ettiler. Beyaz yakalı diye tabir ettiğimiz doktorlar, mühendisler kendi işlerini yapabileceklerini söylediler eğer vatandaşlık alırlarsa. Burada çalışma iznini belirtenlerin büyük bir kısmı da kadınlardı ama görüştüğümüz çoğu kadın çalışmıyordu, onlar da eşi ve çocukları için istediklerini söylediler.

Vatandaşlığı istemelerindeki nedenlerden biri de eğitim hakkına erişimdi. Geçici koruma kapsamında tanınan bir hak eğitim ama yoksulluk, devlet okullarındaki masraflar ve ayrımcılık nedeniyle de Suriyeli çocukların etkin bir şekilde eğitim hakkından yararlandığını söylemek mümkün değil şu anda. Görüşmeciler çoğunlukla, "çocuklarım için", "çocuklarımın geleceği için" şeklinde eklemelerde bulundular eğitim hakkına değinirken ki bu da çocuklarının eğitim hakkına erişiminin geleceklelerini güvence altına almak için gerekli olduğunu düşündüklerini gösteriyor. Bazı görüşmeciler, kendi eğitimlerini yarım bıraktıkları için burada eğitim haklarına devam etmek üzere vatandaşlık istediklerini belirttiler.

Bir diğer neden eşit muamele talebiydi ki burada ilginç bir nokta var, çoğunlukla dile getirenlerin kadın olması. Diğer başlıklara da değinirken "Türkler gibi olacağım" gibi ifadeler yer aldı ama eşit muameleye dair belli tabirler vardı. Ki bunun da bu derece önemli bir başlık olarak öne çıkmasının nedeni Suriyelilerin birçok ayrımcılıkla karşı karşıya olmaları diye düşünüyorum. En azından bizim görüştüğümüz insanlar arasında, çocuklarını hastaneye götüren, okula götüren, hemşire ve doktorla, Türkiye toplumunun yapısıyla yüz yüze gelen kadınlar, dolayısıyla karşılaştıkları ayrımcılığa dair eşitlik talebini dile getirenlerin kadın olması da durumla birebir örtüşüyor. Bu talebe dair; "Türkiye vatandaşı olursam artık pis Suriyeliler gitsinler demezler" gibi ifadelerle karşılaştık. "Eğer bize Türkler gibi muamele edeceklerse evet vatandaşlık istiyorum" gibi ifadeler kullanıldı. Özellikle barınma hakkı konusunda ayrımcılıkla karşılaştıklarını ifade ettiler. Türkmen kadın bir görüşmecimiz, vatandaşlığı neden istediğini diye sorduğumuzda "artık rahat rahat ev arayabiliriz" diye cevap verdi. Türk vatandaşı olup da ayrımcılığa uğramamak konusunda verilen bir örnek de otobüs firmaları örneğiydi; bir görüşmeci otobüs firmalarında yaşadığı bir ayrımcılıktan bahsetti, bilet alacak, 40 lira diyorlar, görevli bilgilerini alıyor, Suriyeli olduğunu fark ediyor ve hemen fiyat değişiyor, yer yok gibi birtakım şeyler söylüyor. Bu görüşmecimiz, "Türkiye Cumhuriyeti kimliğimiz olsaydı böyle bir şey yaşamayacaktım" diye ifade etti durumunu. Türkmen görüşmecilerimiz, aynı dil ve

soydan oldukları için daha az ayrımcılık yaşıyor olmasına rağmen, bunu bir diğer Türkmen görüşmecimiz söyledi.

Vatandaşlık isteminin bir diğer nedeni seyahat özgürlüğü. Seyahat özgürlüğü anayasal bir hak ama Suriyeliler böyle bir hakka sahip değiller. 2015 sonbaharında seyahat özgürlüğü fiilen yasaklandı, Mart 2016'dan itibaren resmen yasak durumda. Suriyelilerinki yavaş yavaş gelişen bir sınırlılık oldu. Bir ilden başka bir ile gidebilmek için vatandaşlık isteyenler oldu. Bir de onun dışında geçerli bir pasaporta sahip olmak için vatandaşlık istediğini söyleyenler oldu. Görüşmecilerimiz özellikle geçerli pasaportu şunun için istiyorlar, farklı ülkelerdeki yakınlarını görebilmek için, çoğu parçalanmış aileler ve yakınları farklı ülkelerde. Mesela bir görüşmecimizin annesinin Lübnan'da olduğunu ve onu görmek istediğini ifade etti.

Bankadan kredi çekebilmek ve mülk edinebilmek de nedenlerin arasında bulunuyor. Geçici koruma kapsamında kredi çekmelerini engelleyen bir durum yok ama mevcut gerçeklik itibariyle, çoğu Suriyeli yoksul ve güvencesiz çalışıyor. Normalde güvencesiz de olsa Türkiyeli bir kişinin yevmiesi 50 liraysa Suriyeli bir kişinin 35 lira, dolayısıyla kredi almaları fiiliyatta zor ama yasal olarak bunu engelleyen bir şey yok. Ancak Türkiye'de mülk edinemiyorlar, dolayısıyla bu iki talebi de kredi çekip mülk edinerek bunu yoksulluktan kurtulmanın bir çözümü olarak gördüklerini düşünüyorum. Vatandaş olurlarsa daha kolay kredi alabileceklerine dair bir algı söz konusu.

Bir diğer neden ki en az dile getirilen neden aidiyet hissi. Çoğunlukla kadınlar tarafından dile getirilen ama genel anlamda görüştüğümüz insanlar içerisinde çok az insan aidiyet hissi nedeniyle, "benim vatanım Türkiye olsun" düşüncesiyle vatandaşlık istediklerini söyledi ki bunun bizim için çok büyük gösterge olduğunu düşünüyorum. Diğer nedenlere bakıldığında, Suriyeliler vatandaşlığı hak sağlayan bir bağ olarak istiyorlar, bir aidiyet olarak istemiyorlar. Vatandaşlığın psikolojik ve kimlik boyutunun çok az dile getirildiğini gördük bütüne baktığımızda. Filistinli bir görüşmecimizin haricinde de bunun kendi içlerinde yaşadıkları somut gerçekliğe bir çözüm olarak bu aidiyet hissini aradıklarına dair bir tespit bulabileceğimizi düşünüyorum. Onun dışında yine eşitlik talebiyle karışık, "ben de Türk olacağım" gibi ifadelere yer verilmişti. Bir tane yalnız ebeveyn, kadın olan, Suriye'de eşini kaybetmiş bir görüşmecimiz; "Türkiye benim vatanım olsun, dönsem de her şeyim yıkıldı, buraya da alıştım, Türkiye benim vatanım olsun istiyorum" biçiminde ifade

etti düşüncelerini. Çok az sayıda erkek görüşmeci aitlik hissinden bahsetti ama ilginç olan nokta şu ki erkek görüşmeciler gerçek anlamda aitlik hissi anlamında aitlikten bahsettiler. "Türkiye'yi çok seviyorum, vatanım olsun istiyorum" gibi kadınlarda olmayan bir aitlik hissi gördük erkeklerde.

Biz kadınlara yüklenmiş rollerinden bağımsız olarak vatandaşlığı neden istediklerini sorduk ama çok az sayıda kadından bunun cevabını alabildik. Bir kısmı hiç detaylandırmaksızın daha fazla hakkı olacağını söyledi ama neyi kastettiğini söylemedi. Bir görüşmecimiz boşanma hakkı olacağı için Türkiye'de boşanabileceğini söyledi. Bir diğer kısım ki çok önemli, sokakta daha güvenle yürüebileceğini, başına bir şey gelmesi halinde adalet arayabileceğini söyledi ki bizim için çok önemli diye düşünüyorum. Çünkü Türkiye'de Suriyeliler için dil bilmiyorlar, haklarını arayamazlar gibi varsayımlar üzerinden kadına şiddeti daha da tetikleyen bir yaklaşım var. Suriyelileri istismar edilebilir görüyorlar, bu yüzden kadınların bu adalet isteğini dile getirmesini çok önemli buluyorum.

Biz görüşmecilerimize kriter olmalı mı diye sorduk. Vatandaşlık tartışmaları sürecinde hükümet yetkilileri tarafından dile getirilen, ekonomik yarar sağlayacakların vatandaşlığa alınması üzerine biz de görüşmecilerimize belli kriterler olmalı mı diye sorduk. Ama büyük bir kısmı "hayır" dedi. Biz görüşmecilerimize "şu kriterler söyleniyor" demeden, daha cümleye başlamışken "hayır" diyenler oldu. Burada özellikle karşı olunan ekonomik olarak Türkiye'ye yararlı olacakların alınmasıydı. Çünkü zaten çoğunun da vurguladığı, vatandaşlığa asıl ihtiyacı olan yoksullar. Zaten maddi durumu veya eğitim seviyesi iyi olan insanların belli haklara erişimlerinin daha kolay olduğunu düşünüyorlar. Hatta bir tane görüşmecimiz kriter meselesinin, Türkiye'nin Suriyelilere olan tutumunda samimiyet testi olduğunu söyledi. "Eğer tüm Suriyelilere vatandaşlık verilirse anlaşılacak ki Türkiye gerçekten mültecileri önemsiyor" dedi bir görüşmeci. Onun dışında kriter olmalı diyenler de yine bu ekonomik amaçlara dayalı kriterlere özellikle karşılar. Kriter olmalı diyenler de şöyle kriter olmalı dediler, teröre bulaşmamış olma, iyi ahlaklı olma, suçlara karışmamış olma, bu tip kriterler olmalı diye ifade ettiler.

Hükümetin açıklamalarında, bu araştırma yapılırken, çoğu Suriyeli kadının zaten çalışma hayatının dışında oldukları varsayımı, erkekler vatandaşlık alırsa ailesindeki kadının da alabileceği gibi yaklaşımlar vardı. Ama bunun Suriyeli kadınlar açısından son derece olumsuz ve ihtiyaçlara cevap vermeyen bir durum olduğunu

düşünüyorum. Birçok kadın Suriye'de eşini kaybetmiş ve bu kadınlar çalışmak istiyorlar ya iş bulamıyorlar ya da küçük çocukları var ve henüz komşusuna veya başka birine bırakabileceği kadar güven oluşmamış durumda, ücretsiz kreş gibi mekanizmalar da yok. Dolayısıyla bu kadınlar küçük çocukları oldukları için iş bulamıyorlar. Halihazırda zaten Suriyeli kadınlar arasında enformel işlerde çalışan birçok kadın var ve dolayısıyla kadınları bu kapsamdan dışlamak, kadınların var olan zor hayatını daha da zorlaştıracak durumda.

Genel bir toparlama yaparsak, özellikle sadece Suriyelilere dair bir çözüm olarak vatandaşlık hakkından bahsedilmesi, mülteciler arasında bir ayrımcılığa işaret edebilir. Onun dışında, ırkçı tepkileri önlemek için sağlam bir entegrasyon süreci gerekiyor, ciddi adımlar atılması gerekiyor bu anlamda. Suriyeliler vatandaşlığı bir kimlik olarak değil, hak sağlayıcı bir bağ olarak görüyorlar. Yine zaten geçici korumada olan hakların tekrar telaffuz edilmesinin mevcut haklardan yeterince yararlanılmadığına işaret ettiğini söyleyebiliriz. Bir yandan yine daha önce de değinildiği gibi, savaşın başından beri Suriyeliler Türkiye'ye geliyor ama halen bir yasa ile değil yönetmelikle düzenleniyor hakları. Buradan çıkan sonuç insanların istikrarlı ve öngörülebilir hayata ihtiyacı olduğu ve geçici koruma rejiminin bunu sağlayamadığını görüyoruz, çünkü geçici ve belirsiz. Birçok insan "burada bir gelecek yok, ne olacağımızı bilmiyoruz" şeklinde kendilerini ifade ettiler. Daha önce de değinildiği üzere eşit muamele talebi vatandaşlık istemenin bir nedeni ve daha çok kadınlar dile getirdi. Bunun eşit statü talebi olarak da okunabileceğini düşünüyorum ben, çünkü kadınlar toplumda birçok insanla muhatap oluyorlar ve muhatap oldukları kişiyle eşit bir statüde olmak istiyorlar. Söyleyebilecek sözlerin olması için dayanabilecekleri bir zemin olması lazım. Yine bu eşit statü talebinin aynı zamanda adalet mekanizmasına erişim açısından da iyi olacağını ve özellikle ev sahipleri ve işverenlere karşı istismara açıklığı daha da azaltabileceğini düşünüyorum. Zira insanlar bir evde 4 ay kalıyor, 1 ay kalıyor, sürekli evden çıkarma tehdidiyle karşı karşıyalar. "Misafirin neden geliyor?" diye misafirin bahane edilmesi, gürültü yapılmadığı halde gürültüden şikayet etme gibi ufacak şeyleri sorun ederek insanları evden çıkarabiliyorlar. Aidiyet hissinin çok az dile getirilmesini görüyoruz. Ekonomik fayda sağlamaya yönelik kriterlere Suriyelilerin karşı olduğunu görüyoruz.

Benim ilginç bulduğum birkaç bulgu daha var. Türkmen görüşmecilerimizin çoğunluğu, "Türkmenlere ayrıcalık tanınmalı mı?" diye sorduğumuzda "hayır"

dediler. Hatta bir kadın görüşmecimiz "hayır, hepimiz savaş mağduruyuz" dedi. Görüşmecilerin 25'i Türk vatandaşlığı alması halinde Suriye vatandaşlığını kaybedecek olması durumunda Türk vatandaşlığını tercih edeceğini söylerken, 19'u Suriye vatandaşlığını tercih ederdim diye ifade etti. Herkese teşekkür ediyorum sabrınız için.

ZAKİRA HEKMAT *

“Türkiye Entegrasyon Politikaları ve Afgan Mülteciler”

Herkese merhaba, ben Afganistanlıyım. Türkiye'ye öğrenci olarak geldim. Mülteciler arasında 2009'dan bu yana gönüllü olarak çalışıyorum. 2010 yılından bu yana Mülteci-Der ile iş birliğimiz var, çok harika işler yapıyorlar ve bu güzel programı düzenlediğiniz için teşekkür ediyorum. Zaten öğleden önce hocalarımız ve değerli konuşmacılar entegrasyon hakkında her şeyi konuştular, özellikle politika, yasalar neler var, onları duydunuz. Ben daha çok mülteciler nasıl entegre olurlar, pratik yönden konuşmak istiyorum.

Biliyorsunuz Türkiye coğrafik açıdan çok önemli bir yere sahip, bu sebeple uzun yıllardır göç dalgalarına maruz kalıyor. Türkiye doğrudan Avrupa'ya geçit olarak kullanılmıştır. O yüzden bana göre Türkiye'nin entegrasyon konusunda 2012'ye kadar herhangi bir altyapısı yoktu, Suriyeli mülteciler geldikten sonra bir değişim başladı. Yeni bir yasa çıktı, göç idaresi yeni altyapısını oluşturdu ve şu an sığınmacılar, mülteciler ve göçmenlerle ilgili yeni işler yapıyorlar. Yeni düzenlemelerle birlikte entegrasyon konusu da gündeme gelmeye başladı. STK'lar olsun devlet olsun yeni işlemler ele aldılar. Halbuki 2012'de Suriyeli mülteciler gelmeden önce, Türkiye'de İranlı, Afrikalı, Afganistanlı gibi başka ülkelerden gelen mülteciler vardı. Örneğin; Afgan Mülteciler 2001'den bu yana Türkiye'de yaşıyordu. Afgan mültecileri biliyorsunuz, şimdi mülteci diyorum, mülteci ve sığınmacı kavramı da çok karışık. Ülkesini terk edip herhangi bir nedenden dolayı Türkiye'ye sığınma durumunda kalan kişiler eğer Avrupa'dan gelmişse mülteci durumundadır, yani vatandaşlığa kadar her türlü haklara sahip olurlar. Ama Avrupa dışı ülkelerden gelen Afganlar gibi, doğu ülkelerden gelen kişiler sığınmacı olarak kabul ediliyor Türkiye'de. Sığınmacı, herhangi bir hakkı yok, temel haklar hariç, ancak onlara ulaşabiliyorlar. Afganların durumu da çok kötü Türkiye'de çünkü BMMYK da Afgan sığınmacıların dosyalarını askıya almıştır. Suriyeliler dışında diğer ülkelerden Türkiye'ye gelenlerin herhangi bir üçüncü ülkeye yerleştirme konusu var, BMMYK'nın onları herhangi bir ülkeye gönderme ihtimali var. Ama 2012'den bu yana üçüncü ülkeye gönderme olayı Afgan sığınmacılar için tamamen durdurulmuş durumdadır. O yüzden Afganlar için, ne kadar süre Türkiye'de kalırlarsa kalsınlar herhangi bir çözüm yok ve ülkelerine geri dönüş yolları da yok, çünkü Afganistan'da 41 senedir savaş devam ediyor, oraya da gidemiyorlar. Türkiye'de de kalıcı bir çözüm yok, unutulmuş bir şekilde Türkiye'de yaşıyorlar.

2010'da bir saha çalışmamız vardı Afgan-der olarak. 10 şehri gezdik, Afganlar dil bilmiyorlardı, yeni bir kültür, yeni bir ülke, buraya nasıl geliyorlar, burada nasıl yaşıyorlar, barınma koşulları nasıldır, biz kendimiz gözlemledik. Her şehirde durumlar çok kötüydü. Özellikle Afganlar açısından söylüyorum, Türkiye'ye gelince direk Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine gidiyorlar, kayıt olduktan sonra uydu kente gönderiliyor, İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlere gönderilmiyor, küçük şehirlere gidin yaşayın deniliyor. Sonra sormuyorlar, doyuyor musunuz, yaşıyor musunuz, soran yok. Biz mesela gittiğimizde şehirlerdeki kadınlarla konuştuk, zaten çalışma hayatları yok, hatta okumuş kadınlar bile evdeydi, çünkü dil eğitimi hiç yok. Küçük şehirlerde zaten STK'lar çok aktif de çalışmıyordu, onlar dil bilmiyordu, "Evdeyiz çocuklara bakıyoruz." demişlerdi. Gençler açısından Ağustos 2016'da bir araştırma projemiz vardı; farklı 6 şehirde bu projeyi gerçekleştirmiştik, 14 yaş üstü çocuklardan her dört çocuktan biri çalışıyordu. Onlar ev geçiminde bir katkıları olsun diye okulu terk edip çalışıyor, çalışma izinleri yok zaten, yasadışı çalışıyorlar. 2010 yılında bu genç çocuklarda, intihara girişim, intihar etme oranı çok fazlaydı. Hatta biz rapor yayınlamıştık, 14 adet intihara girişim ve intiharla sonuçlanan vaka vardı. Çünkü psikolojik yönden zaten savaştan kaçıp Türkiye'ye gelmişler, herhangi bir psikoloji desteği yok, okula gitmiyorlar, işten kovuluyorlar, evdeki durum da kötü o yüzden intihara girişim çok fazlaydı. Üniversiteye gitmek üzereken buraya gelince mecburen çalışmak zorunda kalmışlardı, ben eğitime devam edemiyorum diye iki genç kız intihar etmişti.

Biz 2014'te Afgan Mülteciler Derneğini kurduk, şu an ne yapıyoruz dernek olarak, bu entegrasyona katkımız nasıldır? Şu an 46 şehirde Afgan sığınmacılar yaşıyor, buralarda gönüllülerimiz var. Hatta bazen bir araya toplanıp temsilci olarak bir kişiyi seçiyorlar ve bizlere bildiriyorlar. Böylece bir ağ oluşturduk, yeni gelen bir sığınmacı Kütahya'ya gidiyorsa direk bizimle iletişime geçiyor ve biz de orada çalışan gönüllümüzün iletişim bilgisini veriyoruz. Ucuz ev ve eşya nasıl bulunur gibi konularda yeni gelen kişilere yardımcı oluyor.

2012'den bu yana BMMYK mesela Afgan sığınmacılar için askıya almıştı demiştim ama bir istisna var, Türkiye'deki 122 bin kişiden yılda 300 kişi yerleştiriliyor. Bu 300 kişi de çok acil/hassas olanlar, mesela yalnız kadınlar, 18 yaş altı refakatsiz çocuklar. Biz dernek olarak bu kritik kişileri bulup BMMYK'ya sunuyoruz ve en azından bu hassas durumda olan kişileri üçüncü ülkeye yerleştirin diye talepte bulunuyoruz.

Önceki konuşmalarda siyasal, toplumsal ve ekonomik yapıların üzerinde durulmuştu, bunlar gerçekten çok önemli. Biz mesela geçmişlerini silip yeni bir katkı zaten sağlamıyoruz. Çünkü mülteciler arasında mimar olan tanıyorum, mühendis olan tanıyorum, eczacı olan Afgan sığınmacı tanıyorum, bu kişiler kendi mesleklerini yapamayıp burada inşaatta çalışıyorlar. Bu durumda 18 yıl okuyup gelip bu şeylerle uğraşan kişiler -gerçekten psikolojik açıdan siz bir düşünün- kendinizi onların yerine koyarsanız, çok zor bir durumdadır. Türkiye’de maalesef temel haklara ulaşmaları da sadece Afganlar için değil tüm sığınmacı gruplar için zor. Önceden zorluklar çok daha fazlaydı ama bu yeni yasalar çıktıktan sonra biraz daha hafifleşmeye başladı, en azından kâğıt üzerinde yazıyor diye söyleyebiliriz. Eğitim konusunda pek zorluklar yok, liseye kadar herkes okuyabiliyor, herkes okula kayıt yaptırabiliyorlar ancak bazı şehirlerde bir takım sorunlarla karşılaşılıyor. Bazen okula göre değişiyor. Onlar zaten yeni geliyorlar, dil bilmeyince okula da çok adapte olamıyorlar, bana göre okula başlamadan önce en azından Türkçe dil eğitimi verilirse çok iyi olur hem Suriyeliler hem de diğer sığınmacılar için. Çünkü çocuklar iki-üç sene sonra nasılsa öğreniyor diye düşünülüyor. Ancak okulda arkadaşlık kuramıyor, hocayı anlayamıyorlar. Bazı şehirlerde hocalar zihinsel problemleri var diye sınıftan çıkartmıştı, böyle vakalarımız vardı. Bir de 14 yaş üstü çocuklar erişkin oldular diye annesi babası tarafından işe gönderiliyor, “Okumasan da sorun olmaz, bizim için para getir” denerek. Çünkü ekonomi her şeyin temeli, tüm dünya bunu biliyor, çalışma izni olmadan hiçbir şey kolaylaşmıyor.

Çalışma izni konusunda Türkiye’de sadece Suriyeliler için bir hafifletme gibi uygulama geldi ama diğer mülteciler için hala çok zor. 122 bin Afgan sığınmacıdan bir kişinin bile yok, halbuki çok fazla kişi başvuruyor ama olumsuz sonuç alıyor.

Sığınmacılar için bir başka sorun, haftada iki defa il göç idaresine gidip, o şehirde yaşamaya devam ettiklerini belirtmek için imza atma zorunluluğu. Projemiz süresince konuştuğumuz kişiler kendilerini hapishanede gibi hissettiklerinden bahsetmişlerdi.

Sağlık sigortasında daha önce sorun vardı, birçok kişi öldü bu yüzden. Ancak 2012’de Suriyeli mülteciler geldikten sonra sağlık sigortası önce sadece Suriyeliler için, sonradan -itirazlar gelince- tüm sığınmacılar için düzenlendi. Şu an kişiler katkı payı ödedikten sonra sağlık sigortasından faydalanabiliyor.

Çalışma izni olmadığından dolayı Afgan sığınmacılar en alt kategorilerde çalışıyorlar. Günde 13-14 saat çalışıp çok ağır işler yaparak, 600-800 TL alan kişiler var. Şu an asgari ücret zaten 1200-1300 TL civarı ama onlar çok daha az miktar azılıyorlar. Bazen bu 600 TL'yi alamıyorlar bile çünkü şikayet hakkı yok, eğer şikayet ederse zaten yasadışı çalışıyorsun diye ceza da alıyor.

Bir de 2016 Ağustos'ta Türkiye'yi terk edip Avrupa'ya kaçan Afgan sığınmacılar hakkında bir proje yaptık. Afganların % 83'ü 2015'te Türkiye'den Avrupa'ya tekne ile kaçarak gittiler. Araştırmamızın sonucu hem acıydı hem de bir sürü gerçeği bize göstermişti. Çok belirsiz bir yaşamdan kurtulmak için Avrupa'ya gittiklerini söylediler. "Biz 9 senedir Türkiye'de yaşıyoruz, çocuklarımız geldiğimizde 1 yaşındayken şu anda 9-10 yaşında, anne biz ne zamana kadar sığınmacıyız, bir pasaport alıp başka bir ülkeye gidemiyoruz, biz insan değil miyiz, bizim tatil hakkımız yok mu diye soruyorlar." gibi açıklamalar yapmışlardı. Psikolojik olarak tüm sığınmacılar problemlili diyebilirim şu an. Halbuki Türkiye'ye gelmeden önce böyle olmadıklarını ve Türkiye'de her türlü zorlukla karşılaşınca kendilerini psikolojik olarak rahatsız hissettiklerini belirttiler. Bu açıklamalar özellikle kadınlardan geldi.

Türkiye'de şu an vatandaşlık konusu gündemde, herkes bunu konuşuyor ancak diğer gruplar vatandaşlık istemeyebilirler. Genel olarak Afganlar vatandaşlık istiyorlar çünkü bu belirsizliğin ne zamana kadar süreceği belli değil. Şu anda beyaz bir kimlikleri var ve onu götürüp kendi isminde bir telefon hattı bile alamıyorlar. O kadar değersiz kalan bir toplum diyebiliriz. Tabi ki hepsi okumamış insanlar değil, bazılarının maddi durumu kötü, çalışma izni olmadığından okula gidemiyorlar, gidemedikleri için cahil kalıyorlar. Bir de üniversitede ne kadar öğrencimiz var, onu araştırmıştık. 122.000'den sadece 8 kişi üniversitede okuyor. Bu 8 kişi çok az, onu da araştırdık, burs mu alıyor, özel mi okuyor, hepsi özel okuyorlar, destekleyici bir şey yok Afgan sığınmacılar için. Halbuki Suriyeli mülteciler için DAFI bursu diye bir katkı sağlanıyor, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Suriyeliler için burs veriyor. Biz başvuru yapmıştık birkaç Afgan için, Türkiye'de yaşıyorsunuz diye burs veremiyoruz denmişti. O yüzden sadece 8 kişi okuyor üniversite düzeyinde. Halbuki eğitim temel bir haktır ama faydalanamıyorlar.

Avrupa'ya neden gittiler, onu da açıklayarak konuşmamı bitirmek istiyorum. Çoğu "Belirsiz bir yaşam zaten, belirsizlikten kaçmak istiyoruz, bir de Avrupa'ya gidip yeni bir hayat kurmak istiyoruz." düşüncesindedir. Aile birleşiminden bahsetti

Neva hocamız, çok önemli aile birleşimi. Ailesi Afganistan'da ya da mesela babası Kanada'da ama ben Türkiye'deyim, babamın yanına gitmek istiyorum ama bir türlü olmuyor diye söyleyenler var. Aile birleşimi konusunda Türkiye'de herhangi bir kolaylık sağlanmıyor sığınmacılar için. Bir de en azından Avrupa'ya gidip eğitimlerine devam edebileceklerini söylüyorlar. Biz 250 kişiyle bir anket yapmıştık, 250 kişiden 180 kişi sadece eğitim için gittiğini söyledi. "Avrupa'da bize para veriliyor, biz de karşılığında okula gidip dil öğreniyoruz, dersimize devam ediyoruz" diye konuşmuşlardı. 2012'den bu yana Afgan sığınmacılar tamamen bir köşeye atılmış durumda gibi. Türkiye'de bir çözüm yok, Birleşmiş Milletler de bunları üçüncü bir ülkeye göndermiyorlar, işlemler durdurulmuş, hatta görüşme tarihleri falan da verilmiyor. Afgan-der olarak, mülteci veya sığınmacılar için çalışan diğer STK'lardan BMMYK'ya yazarak neden bu kişilerin gönderilmediği ya da durumlarının ne zamana kadar böyle süreceği sorulabilirdi ancak maalesef böyle bir şey yapılmadı. Bu alanda çalışan STK'lar toplanıp, bir cevap alamadık Birleşmiş Milletler'den. Bu konuda ileri zamanlarda da Afganları unutmayıp, onların sorunlarını da dile getirmek dileğiyle, teşekkür ediyorum.

BANU ŞEN *

"Ege Adalarında Mülteciler"

Merhabalar. Özellikle 5 yıldır bu alanı takip ediyorum, öncesinde nasıl merak sardım, onu anlatayım çok kısa. Bölge itibariyle ben Hürriyet ana gazeteye bu bölgede olan haberleri gönderiyorum. Bölge itibariyle küçük küçük facialar başlamıştı Ege Denizi'nde. Ancak şu ana kadar, bildiğim kadarıyla, en büyük facia Eylül 2012'de Samos Yunan adasına geçmeye çalışan, içinde 72 mültecinin bulunduğu beyaz Sailor isimli bir yatın batmasıydı. Buraya çok yakında, 10-15 km mesafede, 64 kişi hayatını kaybetti, çoğunluğu kadınlar ve çocuklardı. Çok büyük bir faciaydı, benim de ilk kez yakından gördüğüm bir faciaydı. Psikolojik olarak bir 6 ay atlatamadım, çünkü bir dalış gerçekleştirdik o tekneye. Biraz daha konuya eğilmem gerektiğini hissettim, tabii algıda seçicilik, sürekli mültecilerle ilgili haberler yapmaya başlamıştım. Bu teknenin durumu da çok kritikti çünkü kıyıda 5 karış mesafede battılar, herkes kamaralarda kilitli olduğu için hayatını kaybetti. Daha sonra bu kıyılarda çokça Sahil Güvenlik'le birlikte geceleri de açıldım, takip ederken iyice konunun içine girdim ve raporları da incelemeye başladım. Af Örgütü'nün raporları vardı ve push back'ler vardı, daha sonra iyice içine girdim. Sizlerin de gördüğü kadarıyla İzmir, insan kaçakçılığının ve bu göçün merkezi oldu, transit

noktası oldu. İnsan kaçakçılarıyla röportajlar yaptım, kaçmak üzere olan Afganlar, Suriyelilerle konuştum, o anlarına tanıklık ettim. İnsan kaçakçılarıyla da görüşmelerim oldu, hala da devam ediyor onlarla da röportajlar yapıyorum. Konuyu her tarafından iyice incelemeye başladım ama bu geçen sene marttaki Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki anlaşmadan önce daha çok Yunan adalarına gitmeye başladım, oradaki durumun da nasıl devam ettiğini takip etmek için. Daha uzun zaman olsa bu hikayelerden de size bahsetmek isterdim. Çokça duyuyoruz ve yazıyoruz tabi ama bazen çok ilginç insan hikayeleri de oluyor durumu özetleyen. Adalara geçerse, karşı kıyıya 20 Mart'tan sonra çok sık gitmeye başladım. Oradaki durumun aktarılması gerekiyordu, dünya basını durumu çok yakından takip ediyor ama bizden takip eden olmadı. Sınır dışı süreçlerini takip ettim özellikle. En son bir ay önce Yunan adası Sakız ve Midilli'ye gittim. Şu anda durum orada gerçekten çok kötü, belki de bizdeki durumdan çok daha kötü, çünkü 16.000'in üzerinde insan orada sıkışmış vaziyette. Az önce Türkiye bizim için açık hava hapishanesi oldu dediniz ama adaları gerçekten hapishaneye çevirdiler, insanlar oradan hiçbir yere kıpırdayamıyorlar. 8 aydır, marttan bu yana, bekleyen insanlar var, geri de gönderilemiyorlar. Paraları bitmiş durumda, açlar, belki siz de takip ediyorsunuz, kamplarda sürekli yangınlar çıkıyor. Bazı yangınlar Afgan, Suriyeli ve İranlı göçmenlerin birbirleriyle anlaşamamasından kaynaklanan kavgalar oluyor, o sırada ateşe verip yakıyorlar ya da artık sinir sistemleri de dayanmadığı için isyan noktalarında. Ama en son Sakız'da bir yangın gerçekleşti, burada sakız adasındaki halk kampı molotof kokteylleriyle ateşe verdi ve yaralanan insanlar oldu.

Midilli'de iki tane resmi kamp bulunuyor, bir tanesi hotspot: Moria hotspotu. Geri gönderilecek ve durumlarına karar verilecek olanlar belli bir süre orada tutuluyor. Fakat tutulma süresinin bir ayı geçmemesi gerekiyor çünkü bu insanlar mahkûm değiller. Öyle kapalı, tel örgülü bir yere kapatamayacakları için, polisin baskısı altındaki bir yerde tutamadıkları için belli bir süre sonra sığınma taleplerine yanıt beklerken bırakmaları gerekiyor.

Karatepe kampı var, o da dolmuş taşmış vaziyette. Oradaki konteynırlar biraz daha iyi ama insanlar orada çamur ve soğuşun içinde yaşamaya çalışıyorlar. Daha düzenli bir kamp ve Midilli belediyesi sahip çıkıyor, NGO'lara çok imkân veriyorlar. En son Midilli'de çok enteresan bir olay gördüm bunu da haberleştirdim; İnsanlar bu soğukta kışın sokaklarda kalmak zorundalar çünkü Moria hotspot'unda yangın çıktı. Yangın sırasında çoğu insanın evrakı yandı orada ve bu yüzden de işlemler

sıkışmış durumda. Çok çaresizler, avukatlara ulaşamıyorlar. Avukatların bir şey yapamadıkları için telefonları açmadıklarını söylüyorlar. Kalabalık gruplar feribot iskelesine her akşam gelip geri dönüyorlar, kimse ne yapacağını bilmiyor. Dillerinden kimse anlamıyor orada, sadece bir-iki tercüman var görüşebilmek için. Bir akşam çok şık giyimli diyebileceğim 5 kadınla bir pizzacıda karşılaştık feribotun karşısında. Bir çekindim, 4-5 kadınlar ama göz göze gelince “gelebilir miyim” dedim, “gel” dediler çünkü merak ettim, mültecileri şık bir restoranda göremiyorum karşıya gittiğimde. Genelde kötü durumdalar. Konuşmaya başladık. İki tanesi Halep’ten, üç tanesi Şam’dandı, aynı botla gelmişler. Sağ salim Midilli’ye varmışlar fakat 8 ay olmuş geleli. “8 aydır nasıl burada duruyorsunuz, Türkiye’ye gönderilmediniz mi?” dediğimde; gönderilmediklerini, sığınma taleplerinde iki aşamayı geçtiklerini ve üçüncü aşamalarının iki gün sonra Atina’da olacağını söylediler. “Gidemiyoruz, bizi kimse anlamıyor” dedi. Yanımda bir Yunan gazeteci arkadaşım da vardı, o da mülteci haberlerini takip eden duyulmuş bir gazeteci, araştırmaya başladık. Her gün taksiye biniyorlar 5 kadın, kamptan diyorlar ki gidebilirsiniz, sizin işlemleriniz tamam, Atina’da mülakatınız var. Feribota geliyorlar, girişteki feribot polisi diyor ki “çıkamazsınız, listede adınız yok”. Bu kadınlar her gün kampla feribot iskelesi arasında gidip geliyorlar ve üç tane de çocukları var, korkunç bir şey. Bunun nasıl olduğunu araştırmaya başladık, Yunan arkadaşım Moria, hotspotunun sorumlusunu tanıyordu, onu aradı, Karatepe’de kalıyorlarmış, orayla görüşmemiz gerektiğini söyledi. Araştırma sonucunda bu kadınların evrakları yandığını öğrendik ve unutulduğu ortaya çıktı, evrakları kaybolmuş. Evraklar yandığı için, bilgisayardaki sistem karışmış ve feribottaki polisle kamplardaki polis arasında bir koordinasyon olmadığı için de böyle gidip gelmek zorunda kalmışlar. Sonunda biz bu kadınların haberini yapmaya kalkınca Yunan makamları yardımcı oldular. Ertesi gün kadınları yolcu ettik, Atina’ya gittiler ve şu anda Atina’dalar, görüşüyoruz. O kadar çok var ki bu örnekten, böyle 6-8 aydır yaşamaya çalışan insanlar var. En son birinin Karatepe kampında haberini yapmıştım, onun da hayatı kurtulmak üzere şu an: 9 kişilik bir aile 7 çocukları var, bir çocuğun yüzü yanıyor ve tanınmayacak hale geliyor. Saçlarını önüne kapatıp şapka ile geziyor ve diğer çocuklarla kampta oynamıyor, sadece keman kursuna gidiyor, çok iyi keman çaldığını fark ediyorlar, o terapi oluyor biraz. Fakat orada çamurların içinde yaşıyor. Doktorlar sadece ilaç vermiş, hiçbir şey yapmamışlar. Biz hikayesini yazdık ve şimdi Atina’da yüzüne plastik cerrahi ameliyat yapılması için bekliyor, ilginç olan o da 6 aydır bekliyor. Orada bir haftadır bekliyorum diyen çok az, hepsi marttan beri orada bekliyorlar ve sıkışmış durumdalar.

Sakız'daki durum çok daha kötü. Türkiye'deki böyle kampları gördüğümüzde insanlık dışı, çamurların içinde çocuklar çıplak ayakla geziyor diyoruz, buradaki görüntüler oranın yanında çok daha lüks kalıyor diye düşünüyorum. Daha çok çadırdan oluşan ve çok az sayıda çadırın bulunduğu bir kamp ve çok tartışma çıkıyor. Midilliler o kadar değil ama Sakızlılar çok tepkililer. Kesinlikle mültecileri istemiyorlar. Benim gittiğim akşam elektrik yoktu, fırtına vardı. Dalgalar adırlara vuruyor, elektrik yok, ısınamıyorlar, hepsi donuyor, ellerinde birer konserve. Yunanistan da Avrupa lkesi, kamp dediği yer orasıydı. Fotoğrafları da var aslında o kampın, Twitter üzerinden gazeteciler paylaŐıyorlar. Suda kampı gerçekten insanlık dışı bir yer, aslında kamp da denemez. Zaten çukurda bir yer, yağmur yağdığı anda gl gibi oluyor, sürekli yangın çıkıyor, insanlar sürekli taŐlanıyor orada. Kaleye çıkıp oraya yaşamaya çalışan insanları taŐlıyorlar. O yüzden de ben adalardaki durumun Türkiye'den çok daha vahim sinyaller verdiğini düşünüyorum, orada sıkıŐan insanlar için mutlaka bir Şeyler yapılması lazım. Son rakamlara baktım buraya gelirken, Aralık'ta Yunan adalarına geçenlerin ortalaması 66. Bazı gün hava durumuna göre 170'i geçiyor. Midilli biraz daha insani bir yer ama Sakız'daki durum gerçekten çok kötü. Bizde de artık dıŐlanmaya baŐladılar, bu seviye gittikçe de artıyor ama orada tamamen dıŐlanmış durumdalar. Bir adada hapishaneye terk edilmiş, a, periŐan durumdalar Şu anda. Ne çalıŐabiliyorlar ne Türkiye'ye geri gelebiliyorlar ne de Avrupa'ya gidebiliyorlar. Atina'ya giden feribotu gözleri dolarak izliyorlar. Oradaki durum bu.

Buraya gelirken de bir haber yaptım, çok büyük bir insan kaçakçılığı haberiydi. Uluslararası bir operasyon, sonunda olsun dediğim Şey oldu, çünkü biz burada 2-3 tane insan kaakısını alıyoruz, bu iş bitti diye düŐünüyoruz ama bunun uluslararası boyutu var ve hepsinin bağlantısı var birbiriyle. 13 ülkeyi kapsayan, Ukrayna'dan Türkiye dahil çok büyük bir operasyon yapıldı. Detayları daha sonra çıkacak bunun, insan kaçakçılığı da ayrı bir konu. Teşekkür ederim.

PIRIL ERÇOBAN *

“Avrupa Sınır Politikaları ve Mülteciler”

Avrupa Birliği sınır politikalarına bir parça değinip daha çok Türkiye – AB Geri Kabul Anlaşması ve sonrası üzerinde durmaya çalışacağım ben. Toplantının genel konu başlığı “Entegrasyon ve Sınır Politikaları çerçevesinde mülteciler, mültecilerin içselleştirilmesi ve dışsallaştırılması”; sabahki oturumlarda daha çok entegrasyonun anlamı, entegrasyon politikaları ve bunun neredeyse son halkası olan vatandaşlık üzerinde tartıştık. Bu, mültecileri içselleştirme yönünden bakan bir bakış açısı; ama gelin görün ki pratikte hem sınır politikaları hem de aslında entegrasyonun bir parçası olarak ülkelerin sunduğu kabul koşulları çok da öyle içselleştiren bir nitelikte karşımıza çıkmıyor. Hatta uzun süredir, özellikle de geçen seneden beri, sınır politikaları ve diğer dışlama pratikleri vasıtasıyla, 1951 Cenevre Sözleşmesinin artık dar gelen elbisesi daha da daraltılmaya çalışılıyor. Gerçekten sınır politikaları ile mültecilere yönelik genel politika ve uygulamalar, geçen seneden beri daha fazla dikkat çekecek şekilde insan hakları açısından, mülteci hukuku açısından bir turnusol kâğıdı gibi oldu.

Ben sunumumu bir tablo üzerinden yapmaya çalışacağım. Bu tabloda ilk sütunda olması gerekenler, ikinci sütunda gerçekte olanlar yer alıyor:

İnsan hakları odaklı, insan onuruna saygılı politika ve uygulamalar	Güvenlik odaklı ve Mültecileri dışarıda tutmaya yönelik politika ve uygulamalar
Göç İdaresi	Göçle mücadele Yasal ve güvenli kanalların imkansızlığı (insani vize, aile birleşmesi dahil vizeli girişlerin, vize muafiyetlerinin sona ermesi) Sınır kontrol ajansları, sınırlara çekilen duvarlar, tel örgüler ile dış sınırların kontrolü
Geri gönderme yasağı (sınırlardan geri çevirmeme dahil)	Sınırdışı Geri itmeler Gönüllü (?) geri dönüş
Mülteci koruması Kabul koşullarında minimum standartlar (insan onuruna yakışır kabul koşulları)	Gözaltı (idari gözetim) Sığınma prosedürünün 3. ülkelere taşınması Zorlaşan sığınma prosedürleri Geçici koruma/ikincil korumanın uluslararası korumayı ikamesi Yükselen ırkçılık
Dayanışma & Sorumluluk paylaşımı	- Sorumluluğun menşee ve transit ülkelere yüklenmesi (geri kabul anlaşmaları) - AB içinde ilk giriş ülkelerine yüklenen sorumluluk

Avrupa'nın, Türkiye'nin ve tüm ülkelerin sınır yönetimine ilişkin politika ve uygulamalarının insan hakları odaklı, insan onuruna saygılı olmasını bekliyoruz, istiyoruz, olması gerektiğini söylüyoruz. Sabah hocalarımın yaptığı sunumlarda da bunun sadece olması gereken değil, ama aynı zamanda devletler açısından bir yükümlölük olduğunun altı çizildi, özellikle geri gönderme yasağı ve mültecilerin kabulü anlamında. Ama karşımıza çıkan daha çok güvenlik odaklı ve mültecileri dışarıda tutmaya yönelik politika ve uygulamalar oluyor. Bu anlamda 1951 Sözleşmesi'nin de, herkes hala ona atıfta bulunsa da, fiilen neredeyse sona erdirildiğini düşünüyorum. Ben geçtiğimiz 20 Haziran Dünya Mülteciler Gününde, tam da bu nedenle 1951 Sözleşmesinin gıyabi cenazesini kaldıralım diye bir öneri getirmiştım. Arkadaşlarım, sanırım benden daha iyimserler, kabul etmediler.

Düzenli göç ve gittikçe daha çok karşımıza çıkan düzensiz göç konusunda devletlerin politikaları, göçün idaresi değil; göçle, özellikle de düzensiz göçle mücadele şeklinde tezahür ediyor. Hatta bu mücadele neredeyse bir savaş noktasına gelmiş durumda. Göçe karşı savaş derken, bunu sadece bir metafor olarak söylemiyoruz, gerçekten de askeri yöntemler sınırlarda mültecileri durdurmak için uygulanmaya başlandı. Askeri bir örgütlenme olan NATO'nun geçen seneden beri Ege Denizinde düzensiz göçü durdurmak için devriye gezmeye başlamasını hatırlayın, bu bağlamda.

Mültecilere sunulması gereken yasal ve güvenli giriş kanalları, göçle mücadele kapsamında, hemen hemen kapatıldı. Katı vize uygulamalarıyla vize almak neredeyse imkânsız hale geldi. Bizler Türkiye vatandaşları Geri Kabul Anlaşması karşılığında teklif edilen Avrupa'ya vize kolaylığını belki memnuniyetle karşılayacağız çünkü neler çektiğimizi biliyoruz vize almak için. Fakat bu memnuniyetimiz de savunmasız insanların hayatları pahasına yapılan bir pazarlığın memnuniyeti olacak.

Turistik vize almak neredeyse imkansız hale gelirken, özellikle mülteciler için kullanılabilir insanı vize uygulamalarının da neredeyse sıfır noktasında geldiğini görüyoruz. Neva Hocamın da sözünü ettiği gibi, temel bir hak olan aile birleşmesi, özellikle mülteciler için çok önemli yasal ve güvenli bir kanal olabilecekken, farklı ülkelerin politikaları aile birleşmesini son derece zorlaştırmış durumda. Schengen bölgesinde iç sınırlarda vize uygulaması yokken, şimdi "sınırlı sayıda ülkede geçerli Schengen vizesi" gibi tipler konuşuluyor; Schengen bölgesindeki geçişlerde

sınırlamalar, kontroller getiriliyor. Geçtiğimiz hafta, Belçika hükümetinin Halepli bir ailenin insani vize başvurusunun reddetmesi Avrupa basınının gündemindeydi. Almanya, aile birleşmesini neredeyse imkânsız hale getirecek şekilde gittikçe duvarları yükseltti. En son uygulamada, sadece birinci derece akrabalar ve 18 yaşın altında çocukları aile birleşmesi kapsamına sokuyor Almanya; bunların da Suriye rejiminin kontrol ettiği bölgelerden alınmış, geçerli pasaportlarının olmasını istiyor. Böylesi bir şartın neredeyse imkansızla yakın olduğunu ya da ciddi maddi güç gerektirdiğini, Suriye'yi yakından izleyenler biliyor. Almanya'da da Suriyeli mültecilere geçici koruma statüsü verilmeye başlandı ve geçici koruma kapsamındakilerin aile birleşmesine başvuruları reddediliyor. Benzer şekilde, Türkiye de son yıllarda uyguladığı vize rejiminden vazgeçiyor. Bunu da ilk başta savaştan, çatışmalardan kaçanlara uygulamaya başladı. Üçüncü ülkelerden gelen Suriyelilerden Ocak 2016'dan beri vize isteniyor, Iraklılara da vize uygulaması getirildi. Başvurularımızla yaptığımız görüşmelerden öğrendiğimize göre, Afganistan'da Türkiye vizesi almak sıradan kişiler için imkânsız, ancak çok ciddi bir miktarda parası olan alabiliyor. Afganistan'daki konsolosluga giriş için aracılar 4-5 bin dolar, hatta daha fazla miktarlarda para ödenmesi gerektiği söyleniyor.

Dolayısıyla turistik vizeyi kenara bırakalım, insani vize, aile birleşmesi vizesi ya da eğitim vizesi gibi mültecilere kolaylıkla uygulanabilecek, uygulanması gereken yasal ve güvenli yollar imkânsız hale getirildi. Böyle olunca insanlar gittikçe kaçakçılara dönmeye başladı ve devletler de düzensiz göçle mücadelede kaçakçıları hedef aldı. Kaçakçılar düzensiz göçün nedeni, kaynağı gibi bir algı oluşturuldu. Oysa kaçakçılar sadece bir sonuç, neden değil. Bu insan hareketliliğinde insanlar savaştan, zulümden, çatışmalardan kaçma ihtiyacı duyduğu sürece ve yasal/güvenli yollar kapalı olduğu sürece kaçakçılardan medet ummak durumunda kalıyorlar. Bu yüzden de bir rotayı kapatmak, oradaki kaçakçıları ortadan kaldırmak, geçen sene Avrupa Birliği'nin kendi içinde tartıştığı ve kabul ettiği Akdeniz'de göçmen taşıyan kaçakçılara ait tekneleri gerekirse batırarak durdurmak gibi yöntemler, düzensiz göçü durdurmuyacak, sadece başka yolların açılmasına neden olacaktır. Biz senelerdir bunu söylemeye çalışıyoruz, o açılan yollar da her zaman insan hayatı için daha riskli, daha tehlikeli, daha pahalı ve daha çok sömürüye açık yollar olacaktır maalesef. Tıpkı 2016'da Ege Denizi'ndeki Yunan adaları neredeyse kapandığı için, Akdeniz'den geçişlerin artması gibi. Akdeniz çok daha zor, ölümcül bir yol, umut yolculuğuna çıkanlar için. Keza, Avrupa Birliği'nin kendi raporlarına göre Türkiye'den İtalya'ya giden teknelerde artış var. Bu, kaçakçılara ödenecek

daha yüksek miktarlar anlamına geliyor, kaç kişinin bunları ödemek için parası var? Burada da sınıfsal bir ayrımcılık karşımıza çıkıyor diyebiliriz.

Sınır kontrol ajansları, sınırlara çekilen duvarlar, tel örgüler ve Avrupa dış sınırlarını kontrol etmeye çalışıyor. Avrupa Sınır Ajansı Frontex, kapasitesi ve misyonu genişletilerek, Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı'na dönüştürüldü. Yeni isim ve misyonuyla ajans, bu sene 6 Ekim'de, Türkiye-Bulgaristan sınırında ilk operasyonuna başladı. Sınırlar çok ciddi miktarlarda para harcanarak, yüksek teknolojiyle, çok miktarda insan kaynağıyla 'korunmaya' çalışılıyor, özel sınır polisleri geliştiriliyor. Yunanistan Avrupa'daki ilk örnek, hendek kazdı, arkasından tel örgü çekti, onu Bulgaristan, Batı Balkan ülkeleri takip etti. Şimdi sınırlar kapalı. Yunanistan içinde bile adalardan anakaraya, anakaradan da Avrupa içine geçişi imkânsız kılan sınır uygulamalarının, kontrollerin sonucunda insanlar Ege'deki adalarda kapana kısılmış durumdadır; insani olmayan koşullarda yaşamak zorundadır adalarda.

Denizde arama-kurtarma misyonunun yerini "durdurma ve geri gönderme" operasyonları aldı. İtalya'nın 2014'deki "Mare Nostrum" operasyonundan sonra 2015'de Akdeniz'de ölümler 10 kat arttı; 2016'da ise Akdeniz'de ölenlerin sayısı 5011.

Düzensiz göçü önlemek için 3. ülkelerle mali ve teknik anlaşmaları, geri kabul anlaşmaları imzalandı; şu anda Mali, Senegal, Nijer, Nijerya, Etiyopya ile "Göç Ortaklığı" gündemde.

Türkiye bundan azade mi? Maalesef değil. Açık kapı politikasının devam ettiği söyleniyor ama uzun süredir bu politika aslında uygulanmıyor. On binlerce mülteci, sınırın Suriye tarafındaki kamplarda yaşam mücadelesi veriyor. Burada bizim pek de dikkatimizi çekmiyor ama Türkiye de Suriye sınırına 3 metre yüksekliğinde, hemen hemen 900 kilometrelik sınırı kapatacak şekilde duvar çekiyor, iki senedir. Şu anda sınır kapılarından geçiş neredeyse imkânsız ya da çok zor, ancak çok sınırlı koşullar altında yapılıyor. İnsanların sınır kapısı olmayan diğer yerlerden geçişleri de ilk dört sene nispeten daha kolayken şimdi imkansızla yakın. Geçmek isteyenlerin kaçakçılara çok ciddi paralar ödemek zorunda kaldıkları söyleniyor. Bunun yanı sıra, Uluslararası Af Örgütü'nün, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün sınırda vurulmalar, yaralanmalar, ateşli silahla vurulmalardan bahseden raporları oldu. Geçenlerde bir Alman dergisinde yine çok önemli iddialar vardı; sınırı geçmeye çalışanlar

arasında ciddi bir oranda bu şekilde ihlale uğrayanların olduğunu söylüyor. Biz çok fazla hâkim değiliz açıkçası Mülteci- Der olarak orada ne olup bittiğine ama sınır bölgesinde çalışan STK'lar bu konuda başvuruçularından daha ayrıntılı bilgiler, ifadeler duyuyor olabilirler.

Sınırların kapatılmasında Macaristan kabul edilemez uygulamalara, politikalara, ihlallere sahne olan bir ülke. Macaristan şimdi sadece günde on kişinin ülkeye girişine izin veriyor. Ama bu insanlık ve hukuk dışı uygulamalar sadece Macaristan'la da sınırlı değil, bulaşıcı hastalık gibi yayılıyor gerçekten. Daha sonraki sunumlar da arkadaşlarım söz edecekler, Yunanistan ve Bulgaristan sınırlarıyla ilgili: push-back denilen geri itmeler yaşıyor. Özellikle 2010 öncesi ve 2013-2014'te, kısmen 2015'te denizde yüzü maskeli tekne veya sürat botuyla aniden ortaya çıkan, güya kim olduğu bilinmeyen insanlar tarafından mültecilerin durdurulup, belgelerinin denize atılmasına, paralarının alınmasına, sonra da Türkiye'ye gayri hukuki bir şekilde geri itilmesine sıklıkla rastlanıyordu. Bizim izleyebildiğimiz kadarıyla denizdeki geri itmeler şu an olmuyor ama kara sınırında Yunanistan ve Bulgaristan tarafından yapılan geri itmeler hiç durmadı, orada çok ciddi ihlaller yaşıyor.

Keza Türkiye-Suriye sınırına dönüp baktığımızda da, gönüllü geri dönüş şeklinde veya hiç kayıtlara girmeden sınırdan geri itilen insanların olduğunu duyuyoruz. 2015'te Edirne'de yürüyüşe katılanlardan, İzmir'de Basmane'de sokaklardan yüzlerce kişiyi alıp Mardin'deki, Osmaniye'deki kamplara gönderiyorlardı. Ne resmi olarak idari gözetim altındalardı, ne dışarı çıkabiliyorlardı ne de ziyaretçi kabul ediliyordu. Yetkililerle görüştüğümüzde, "gönüllü geri dönüş programı kapısında sınır dışı işlemi uygulanacak" diye garip, yasal çerçevede anlamsız ama olanı yansıtan bir cevap almıştık.

Mülteci koruması devletlerin temel bir yükümlülüğüdür diyoruz ama kapalı alanlara dönüştürülen 'hot spot'lar, gözaltı merkezleri, uluslararası koruma talebi, ihtiyacı olan insanlara karşı caydırıcı bir yöntem olarak sıklıkla karşımıza çıkıyor artık. Türkiye'de idari gözetimin gerçekleştiği geri gönderme merkezlerinin kapasitesi ve sayısı, son bir yılda iki katına yakın artış gösterdi, 2017'de 17 binin üzerine çıkması bekleniyor.

Artık, mülteci hukukunun temel ilkesi olan bireysel değerlendirme yapılmıyor neredeyse: "Sen neredensin? -Pakistan; -Sen neredensin? -Cezayir. Sen? - Fas...

O zaman, zaten otomatik olarak sen mülteci değilsin" mantığıyla yaklaşıyor. Bi-reysel değerlendirme yerine, menşei ülkeye göre değerlendirme söz konusu.

Uluslararası koruma, geçici koruma ve ikincil koruma gibi farklı mekanizmalarla ikame edilmeye çalışılıyor ve bunlar da uluslararası korumanın sağladığı minimum standartlardan da yoksun, mesela aile birleşmesine izin verilmiyor. Geçtiğimiz haftalarda Almanya'da mahkemenin geçici koruma kapsamında olduğu gerekçesiyle idarenin bir mültecinin aile birleşmesi başvurusuna yönelik ret kararını onayladığını gördük. Türkiye'de de Suriyeli mülteciler geçici korumada, Suriyeli olmayanlar uluslararası koruma prosedüründe ama coğrafi sınırlama nedeniyle bu da aslında geçici sığınma mahiyetinde karşımıza çıkıyor; yani tüm iltica sitemi geçicilik üzerine kurulmuş durumda.

Avrupa sığınma prosedürünü üçüncü ülkelere taşımaya çalışıyor. Avrupa Birliği Türkiye arasında geliştirilen "Birebir Formülü" de bunun bir parçası. Üçüncü ülkeye yerleştirme (resettlement) de bunun bir parçası olarak düşünülebilir. Sığınma prosedürlerinin üçüncü bir ülkeye taşınıp ancak orada kabul edilenler için güvenli ve yasal geçiş yollarının sağlanması, diğerlerinin Avrupa'ya bile sokulmaması söz konusu. Daha Avrupa'ya girmeden ayıklama yapmaya çalışıyor. Bu mekanizmalar dışında 'güvenli üçüncü ülke', 'ilk iltica ülkesi' gibi kavramlarla sorumluluk transit ülkelere yükleniyor.

Minimum standartlar konusunda yine mesela hassas grupların korunması çok önemli. İlk aklımıza gelmesi gereken refakatsiz ve ayrı düşmüş çocuklar, raporlarda Avrupa'da kaybolan en az 10 bin refakatsiz çocuktan bahsediliyor. Dağıtılan Calais kampında pek çok refakatsiz çocuk, derme çatma çadırlarda kalıyorlardı. Kamp dağıtıldıktan sonra da bütün sorumluluğu STK'lara terk edilmiş refakatsiz çocuklarla karşı karşıyayız. Calais'ten İngiltere'ye geçmek isteyen çocuklar için bir karar verildi; sadece kabul oranı %75'in üzerinde olan menşe ülkelerden gelen çocukların İngiltere'ye kabul edileceği açıklandı. Bu da sadece Suriyeli ve Sudanlı çocukların geçişine izin verileceği anlamına geliyor. Oysaki İngiltere'ye gitmek için bekleyen çocukların %40'ı Afganistan ve Eritre'den. Iraklıların kabul oranı %75'in altına düştüğü için, Irak 8 Temmuz 2016'dan beri bu listenin dışında, dolayısıyla Iraklı refakatsiz çocukların da İngiltere'ye girişine izin verilmiyor.

Mültecilere yönelik barınmadan, eğitime, sağlığa kadar pek çok alanda devletin

sorumluluğunun STK'lara devredilmesi de bir başka olgu. Yunanistan'da ekonomik krizin olduğunu biliyoruz, gerçekten iki senedir, hatta daha fazladır adalarda ve anakarada neredeyse her hizmet STK'lar tarafından karşılanıyor, devletin sanki hiçbir sorumluluğu yok gibi. Bu, Batı Balkanlar'da da çok yaygın; Avrupa içinde de yayılıyor. Şimdi bizde de var. Türkiye'de devletin kontrol elinin oldukça kuvvetli olmasına rağmen; mültecilerle ilgili konularda geçici eğitim merkezleri, göçmen sağlık merkezleri, psiko-sosyal destek gibi özellikle sağlık ve eğitim gibi devletin başlıca sorumlu olduğu alanlarda sorumluluk STK'lara delege ediliyor.

Dayanışma ve sorumluluk paylaşımından bahsediliyor; ancak geri kabul anlaşmaları, AB içinde Dublin düzenlemeleri ve şimdi özellikle Afrika ülkeleriyle yapılan göç ortaklığı düzenlemeleriyle üçüncü, transit ve menşei ülkelere bu sorumluluk devredilmeye çalışılıyor.

AB'nin üye ülkelere yönelik kabul ettiği Dublin Düzenlemeleri, sığınmacı AB'ye hangi ülkeden girdiyse sığınma prosedürünün o ülkede yürütülmesini öngörür. Yunanistan'daki kabul koşullarının, standartların çok altında olmasından dolayı pek çok ülke 2011'den beri Yunanistan için Dublin uygulamasını askıya almıştı. Yani AB'ye Yunanistan'dan girip örneğin Almanya'da sığınma başvurusu yapan kişi, Yunanistan'a geri gönderilmiyordu. Şimdi Yunanistan'daki koşulların çok kötü olduğu kabul edilse de, AB Komisyonu, 15 Mart 2017'den itibaren Yunanistan'a Dublin dönüşlerinin yapılabileceği yönünde tavsiye kararı aldı.

Geri kabul anlaşmaları da, yine üçüncü ülkelere sorumluluğun yüklenilmesi anlamında bir araç. Geri kabul anlaşmaları kişilerin düzenli, hızlı, güvenli ve insan onuruna yakışır biçimde menşe ülkelerine gönderilmesinin bir aracı olarak sunuluyor. Caydırıcı bir etkisi olduğu düşünülüyor. Düzensiz göçe karşı alınmış bir önlem şeklinde gösteriliyor ama bir havuç ve sopa ilişkisi olarak karşımıza çıkıyor. Havuç olarak, ülkelere ticari ve maddi kolaylıklar sağlanıyor. Türkiye örneğinde olduğu gibi vize kolaylığı gösteriliyor ama diğer taraftan bu ülkeler üzerinde bir ciddi baskı da kuruluyor. Hatta o ülkelerin iç politikalarındaki anti demokratik uygulamalar ve insan hakları ihlalleri görmezlikten geliniyor, bu da ülke halkının karşılaştığı sorunların görmezlikten gelinmesi anlamına geliyor.

Aralık 2013'te AB-Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması, aslında sadece Türkiye üzerinden AB'ye geçen düzensiz göçmenleri ve Türkiye vatandaşlarını

içerecekti. Ancak 18 Mart 2016'da yapılan -anlaşma mı desek, mutabakat mı desek- ne olduğu pek belli olmayan düzenlemeyle, mülteciler de bunun içine dahil edildi ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçen mültecilerin de geri kabul sürecine tabi olması kararlaştırıldı. Düzensiz göçü önleyeceği, denizde ölümleri azaltacağı söylendi. Başarılı oldu mu? Sadece Türkiye Yunanistan ve Ege penceresinden baktığımızda olduğu söylenebilir; Ege'de ölümler gerçekten azaldı. Ama daha büyük bir pencereden baktığımızda Ege'de ölmeyen insanlar, çok daha hırçın şartlarda Akdeniz'i geçmeye çalışırken öldü. 2016'da 5 binden fazla insan Akdeniz'de öldü; bu bilinen rakam, bilinmeyenler bunun çok daha üstünde muhtemelen.

Mart 2016 Mutabakatından sonra Türkiye'de sonra yakalananların oranında da ciddi bir düşüş var, toplamda sene başından beri Ege'de 34 binin biraz üstünde kişi yakalanmış, Yunanistan'a geçenlerin sayısı da BMMYK'nın verdiği rakamlara göre 173 binin üzerinde. Yakalananların da, geçenlerin de büyük çoğunluğu mülteci üreten başlıca üç ülke olan Suriye, Afganistan ve Irak'tan.

4 Nisan 2016, bu mutabakat çerçevesinde ilk iadelerin başladığı gün. Dikili limanına, Yunanistan'dan üç tane tekne geldi, ulusal ve uluslararası basından inanılmaz bir ilgi vardı. Mültecileri taşıyan teknelerin içindeki Frontex görevlileri ağızlarını maskeyle kapatmışlardı, hastalık, mikrop kapmamak için olsa gerek. Geri gönderilenler teknelerden indirilirken, ne olduğu görünmesin diye bir perde gerdiler. İlk gün 220 kişi geri gönderilmişti. İlk gün ulusal ve uluslararası basının gösterdiği olağanüstü ilgi, hemen söndü, sabun köpüğü gibi. Daha sonra bu insanlara ne oldu, kaç kişi daha iade edildi; kara sınırından kaç kişi iade edildi, bunlarla pek ilgilenen olmadı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü rakamlarına göre 4 Nisan-22 Aralık 2016 arasında Ege adalarından toplamda 776 kişi toplamda geri kabul edildi. Geri kabul edilenlerin menşe ülkelere göre dağılımı tabloda yer alıyor:

4 Nisan 2016 Tarihinden İtibaren Teslim Alınan Düzensiz Göçmenler

Uyruk	Toplam
Genel Toplam	776
Pakistan	364
Suriye	94
Cezayir	78
Afganistan	75
Bangladeş	46
İran	27
Fas	23
Irak	20
Sri Lanka	16
Myanmar	9
Demokratik Kongo	5
Hindistan	3
Filistin	2
Lübnan	2
Mısır	2
Nepal	2
Nijerya	2
Dominik	1
Fildişi	1
Ürdün	1
Yemen	1
Gana	1
Mali	1

Avrupa Birliği, 8 Aralık 2016'da yayınladığı mutabakata ilişkin dördüncü ilerleme raporunda, bu sayısı 748 olarak veriliyor. 2016 başından beri toplamda da 1187 kişinin, Yunanistan'dan Türkiye'ye iade edildiğini söylüyor. Bu rakama kara sınırından iadeler de dahil ama karayoluyla Edirne'ye iade edilenler zaten basına bile yansımıyor 2016 Eylül ayında açıklanan bir önceki raporda -3. Raporda- bu sayı 1600'dü. Yani Eylül ayında üçüncü rapor yayınlandığında sene başından beri 1600 kişinin iade edilmişken, 2-3 ay sonra Aralık ayında bu sayı nasıl oluyorsa 1187'ye inmiş! Bu 1187 kişiden 95'inin Suriyeli olduğu ifade ediliyor.

Deniz yoluyla iade edilen kişiler, Dikili'den sonra Kırklareli Geri Gönderme Merkezine gönderiliyor. Suriyeliler ise, doğrudan uçakla Adana'ya, oradan da Düziçi'deki kampa götürülüyor. Bu dönenlere ne oluyor diye bakarsak, yine Avrupa Birliği raporundan öğreniyoruz; buna göre, Türkiye'nin verdiği bilgiler çerçevesinde kendi istekleri doğrultusunda 95 Suriyeliden 10'u gönüllü olarak Suriye'ye geri döndüğü; geri kalanların ise geçici koruma kapsamında önkayıtlarının alındığı bildiriliyor. Oysa ki, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin ilk gün dönen iki Suriyelinin kendi talepleri doğrultusunda Lübnan'a gittiğini söylemek isterin burada. AB raporunda, raporun yayınlandığı tarih itibariyle, deniz yoluyla Türkiye'ye iade edilen ve Suriyeli olmayanlardan 748 kişiden 47'sinin uluslararası koruma talebinde bulunduğu ve uydu kentlere sevk edilmek üzere salıverildiği; bir kişinin şartlı mülteci statüsü aldığı ifade ediliyor. Uluslararası koruma talebinde bulunmayan 417 kişinin de ülkelerine gönderildiği, yani sınır dışı edildiği belirtiliyor. Geriye kalan 284 kişi hakkında herhangi bir bilgi verilmemiş raporda; ama biz biliyoruz ki uluslararası koruma talebinde bulunduğu halde 4 Nisan'dan beri yani 9 aydır hala Kırklareli Geri Gönderme Merkezinde alıkonulan kişiler var.

Yine AB raporuna göre, 20 Mart'tan sonra Yunanistan'da, 22 bine yakın kişi sığınma talebini bildirmiş ama bildirmekle o talebin kayda geçmesi farklı şeyler. 10.181 kişinin sığınma başvurusu kaydedilmiş. Yunanistan ve AB hukukuna göre sığınma talebini beyan eden kişilerin kesin ret kararı alınmadan iadeleri mümkün değil. Ancak, örneğin 20 Ekim'de gerçekteşen iadelerde sığınma talebini bildirdiği halde iade edilenler olduğu iddia edildi, Bizimle de irtibata geçen bu kişiler gerçekten de sığınma talep ettiklerini ifade ettiler, ellerinde bunu gösteren belgeleri vardı. Hani sığınma talebi değerlendirilmeden hiç kimse iade edilmeyecekti? Osmaniye'deki merkeze gönderilen bu kişilerle görüşebilmek için Mülteci-Der olarak GİGM'ne yaptığımız başvuru kabul

edilmedi; gerekçe, bu kişilerle BMMYK'nın zaten görüştüğü idi.

Göç İdaresi'nin rakamlarına göre, 22 Aralık'a kadar AB-Türkiye mutabakatı kapsamında kabul edilen "Birebir Formülü" ile de 2686 Suriyeli mülteci başta Almanya olmak üzere 13 AB üyesi ülke tarafından kabul edilmiş. Avrupa Birliği dördüncü ilerleme raporunda, Türkiye'nin "Birebir Formülü" kapsamında AB'ye 12-13 bin kişilik bir liste sunduğu; Aralık ayı bitmeden 2 bin kişilik başka bir liste beklendiği de ifade edilmektedir.

Sonuç olarak, biz ne kadar entegrasyon diye konuşsak da aslında bütün bu politikalar, kabul koşullarının minimum standartlarda tutulduğunu, sınır politikalarının mültecileri geçirmemek üzerine kurulduğunu bize gösteriyor. Adalarda tutulan 16 bin insanın Atina'ya gönderilmeyip, rahat bir ortam sağlanmamasının sebebi, bu politikanın caydırıcı olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Frontex veya sahil güvenlik ve jandarma/polis kontrolünden çok daha önemli, çok daha caydırıcı bir faktör bu. İnsanların Avrupa'ya gitmemesi için caydırıcı, çünkü adalarda aylardır açık hapisanede yaşıyorlar, yangınlar çıkıyor, taşlar kayalar atılıyor üstlerine. Dolayısıyla Avrupa sınır politikalarına baktığımızda ciddi bir utanç tablosuyla karşı karşıyayız. Ama öbür yandan da iğneyi başkasına batırırken, çuvaldızı da kendimize batırmamız gerektiğini ve bu konuda bizim sivil toplum olarak mücadele etmemiz gerektiğini, politika şeklinde olmasa bile uygulamada bizim sınırimızda da ciddi ihlal iddialarının olduğunu belgelememiz, Türkiye'deki kabul koşullarını ve entegrasyon politikalarını, daha doğru bir deyişle politikasızlığını konuşmamız gerektiğini de düşünüyorum.

Hepinize sabrınız için teşekkür ediyorum.

ESRA ŞİMŞİR *

"Düzensiz Göç ve Ege Denizindeki Mülteci Hareketliliği"

Öncelikle çok detaya girmeyeceğim bu konuda zaten hepimiz bu alanda çalışıyoruz, birbirimizi tanıyoruz. Genel bilgi amaçlı, istatistikleri ne yaptığımızla ilgili bilgi vereceğim. 1995 yılında kurulmuş bir derneğiz. Ankara'daki merkezimizde Suriyeli olmayan mültecilerin ilk kayıtları, bize 2013'ten itibaren teslim edildi. 45 ilde hizmet verdiğimiz ofislerimiz var. Özellikle bugün sunumunu yapacağım, istatistiklerini paylaşacağım Ege Denizi'ndeki göç olacak. Sınır hareketliliğini gözlemlemek üzere 2015 Eylül ayından itibaren 17 tane ofis kurduk. Bu bizim mültecileri koruma-

ya yönelik projemizdi. Fakat ana hedefimiz bu projede hem Suriye'den girişler hem de Avrupa'ya geçişleri daha yakıdan takip edebilmek için, yakalananlar, kurtarılanlar, pushback vakalarını gözlemleyebilmek oldu.

Aynı zamanda sürekli Ege Bölgesi'nde ve yine Güneydoğu Bölgesi'nde mobil ekiplerimiz, danışmanlık ekipleri, acil yardım ekiplerimiz var. Hangi kurumun ihtiyacı varsa onların saptamalarına göre gidip hızlıca müdahale edebiliyorlar. Biz hem kendi raporlarımızı hem bilgilerimizi sunabiliyoruz. Kayıt konusundan bahsettim. Yine 2017'de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile BMMYK ile ortak kayıt üzerine, BMMYK adına kayıt yapıyoruz ama orada devlet kayıtlarının tek merkezden yapılmasına yönelik bir çalışma var, 2017 yılında da bu devreye girecek.

Suriye krizinde rakamlar üzerinden gideceğim. Geçici koruma rejimi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğunda. 81 ilde 23 kamp bulunuyor. Resmi kayıtlı Suriyelilerin sayısı: 2.783.617. Kamplarda yaşayan Suriyeli sayısı 257.818, bunların yüzde 44'ü çocuk, yüzde 46,8'i kadın. 930 bin okul çağında çocuğun, 509 bininin de eğitim hizmetlerine erişiyor olduğu söyleniyor. Üniversite öğrencilerine baktığımızda ise 10 bin olarak görülüyor. BMMYK'nın küresel olarak kayıt etiği bugüne kadar 4 milyon 900 bin mülteci bulunmaktadır.

Merkezde kaydı biz yapıyoruz demiştim, normalde 2011'den önce Suriyeli olmayan mültecilerle yoğunluklu olarak çalışıyorduk. 2013 yılında 36.512 kayıt, 2015 yılında bir patlama oldu, 133 bin kayıt bulunuyor. Milliyetlere göre dağılımlar, 2015 yılında Afgan ağırlıklı bir mülteci akınımız vardı, arkasında Irak takip ediyordu. 31 Ekim 2016 itibariyle kayıt yaptığımız mültecilerde Afgan ağırlıklı bir dosya yükümüz var, arkasından tabi ki İran takip ediyor, Irak, Somali ve diğerleri olmak üzere.

2015 yılında geçiş yapanlardan BMMYK verilerine göre saptanabilen kişi sayısı 1 milyon 15 bin 78 kişi, 2016 yılında yine deniz yoluyla geçiş yapan sayısı 352.822. 2015 yılında Akdeniz'de yaşanan ölüm kayıp sayısı 3771, 2016 yılında bu rakam 4742.

Ölüm risk oranlarına göre, nasıl daha çarpıcı yaparız bilmiyoruz ama, ölüm sayısı 2015'te her 269 kişiden biriyken, bu 2016 yılında 88'de 1'e düştü. Libya ile İtalya arasında ölenlerin oranı yine 47'de 1'dir. Sınır politikalarından dolayı bu geçiş hiçbir zaman durmayacak, herkesin kabul etmesi gerekiyor, ölüm riskleri artıyor

azalıyor, bu olayın hiçbir zaman sonuçlanmayacağını düşünüyorum. Karayoluyla geçiş güzergahları Avrupa Birliği sınırlarına yönelik, geçişlerin çoğu Türkiye ve Balkanlar üzerinden veya Ukrayna ve Beyaz Rusya üzerinden yapılmaktadır. Akdeniz'e deniz yoluyla gelenlerin yüzde 27'si çocuk, yüzde 18'i kadın, yüzde 55'i erkek.

STK'ların erişimi biraz sıkıntılı ancak biz Geri Gönderme Merkezleri'nin denetimine girebiliyoruz. Geri Gönderme Merkezlerinde işlem gören mültecilere baktığımızda çok ciddi bir oranda, yüzde 50'ye yakın çocuk bulunmakta. Hatta bu oranı aştığını son dönem gördüm, bayağı kriz durumunda. Bu rakam iyimser bir rakam, o yüzden belirtmek istedim. Akdeniz'de deniz yoluyla geçişlerin aylık karşılaştırması şu şekilde: Türkiye üzerinden geçişlerde varış ülkelerine karşılaştırmaya baktığımızda yıllık, 2015 yılında Yunanistan 850 bin, İtalya 153 bin, İspanya 3592, Malta 105 olarak verilmiş. 2016 yılında da aynı sırayla, Kıbrıs farklılığı var sadece, 28 kişi. Geri kabul sürecinden sonra şu anda aralık ayındaki rakamlara baktığımızda, mutabakatın sonra 4 aylık bir sakinleşme oldu ama tekrar hareket başladı: Adalarda bulunan sığınmacı sayısı 16 bin. Adalara ulaşan günlük ortalama kişi sayısı 40-45 kişi. Ege kıyılarındaki ofislerimizden aldığımız bilgilere göre birkaç pushback vakasıyla karşılaşılıyor. Şu anda bu vakaların sayısında azalma var ancak geçişlerde hareketliliğin arttığını görüyoruz. Rakamları Resmi olarak bize duyurulduğu şekilde rakamları veriyoruz. Bizim gözlemlediğimiz bir hareketlilik var çünkü malzemeler bittiğine, yeni malzeme ihtiyacı duyulduğuna ilişkin haberler alıyoruz. Hava şartlarından dolayı da bir azalma var şu anda. Karada ve denizde yakalanan kişi sayısı ise günlük 50 kişi.

Geçiş noktalarına baktığımızda; Midilli'ye Ayvalık, Küçükkuyu, Behramkale üzerinden, Sakız'a Çeşme, Bozburun, Seferihisar üzerinden, Samos'a Kuşadası, Söke üzerinden, Kos'a Bodrum üzerinden, Simi'ye Datça üzerinden, Rodos'a Fethiye, Dalaman, Marmaris üzerinden olduğunu görüyoruz. Bunlar Ege Bölgesi'nde en fazla 2015 yazında geçiş yapılan yerler. Pushback ve kaza sayılarına bakarsak; İzmir'de 33, Kırklareli'nde 67, Edirne'de 29 pushback vakası görülüyor. Bu sayılar, Edirne, Çanakkale ve Kırklareli'nden bize ulaşan yine bizim sahil güvenliği kurduğumuz iletişim sonrasında elde ettiğimiz 2016 yılına ait veriler. Aydın, Balıkesir ve Bursa'da pushback vakalarının sıfır olduğunu görüyoruz. Kayıt edilen kazalar Balıkesir'de bir tane. Yapılan son geri alımlarla birlikte 23 Aralık tarihine kadar geri alınan düzensiz göçmen sayısı bizim kayıtlarımızda 801. AB'nin Suriye, Yunanistan, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Pakistan, Rusya, Moldova, Belarus ve

Karadağ lkeleriyle imzaladığı geri kabul anlaşmalarının, AB'nin sınır politikalarını anlatması, en azından bize bir çerçeve sunması açısından önemli olduğunu düşünüyorum.

Baş başa oluşumuz rakamlar da şu şekilde; zorla yerinden edilen kişi sayısı 65 milyon, 230 milyon kişi ise doğduğu ülkenin dışında yaşıyor. 2015 yılı sonundaki toplam mülteci sayısı 21,3 milyon, dünyadaki vatansız sayısı şu anda 10 milyon. lke içinde yerinden olmuş kişi sayısı ise yaklaşık 40,8 milyon olarak kayıtlara geçmiş durumda. Elimizde başka veriler de vardı ancak bana ayrılmış konunun dışına çıkmak istemediğim için onlara yer vermedim.

Avrupa Birliği'nden heyetler sık sık ziyaretlere geliyorlar. Durumu nasıl görüyorsunuz, sizce ne kadar sürer diye soruyorlar. Dünya çığırından çıkmış durumda, bunu özellikle söylüyorum.

Suriye krizi yaşanıyor, bir savaş durumu var, sınıra çok yakın ama Afganistan, Eritre, Pakistan'da da sıkıntı yaşanıyor. Bu kişiler buraya ben bir Avrupa'ya gideyim amacıyla gelmiyorlar. Fakat bunu çok iyi anlatmamız lazım, bu toplantılarda özellikle bunu söylüyorum, konu Suriye meselesi değil, küresel ölçekte bir uygulama yapmamız gerekiyor. Çünkü mesele sadece Türkiye, Suriye, sınırlar değil, Avrupa da elinden geleni yapabilir ama başarılı olamayacak çünkü kendisi de bu işin içinde. Kendi lkelerinde yaşayan kayıt dışı çalışan göçmen sayısı çok çok yüksek. Onlar da ne yapacaklarını bence bilmiyorlar. Çok teşekkür ederim dinlediğiniz için.

SILA ÇINAR ve BERNA NALDERMİRCİ *

“Türkiye-Bulgaristan”

Biz sınır bölgelerinde çalışan bir STK değiliz, bu nedenle bugün sizlerle bize gelen yalnızca iki tane pushback vakasını paylaşacağımız bir sunum yapak istiyoruz. Bir tanesini ben anlatacağım ve benim kurumdaki görevimden de bahsedeceğim. Öncelikle bizim İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı olarak İstanbul'da üç tane ofisimiz var. Bir tanesi bizim görev yaptığımız Esenler'deki Suriyeli mültecilere destek ofisimiz, yaklaşık olarak 60-65 bin dolaylarında danışanımız var. Diğerleri Elmadağ ofisimiz ve Merkez ofisimiz. Esenler'deki ofisimizde gerçekleşen iki temel çalışma alanımız; koruma ve topluluk erişimi/atölye faaliyetlerimiz. Ben koruma biriminde çalışıyorum. Sosyal çalışmacılarımızla ilk etapta gelen danışanlarımız bir araya geliyorlar. Arapça Türkçe bilen sosyal çalışmacılarımız danışanların hikayelerini alıp, varsa eğer hassasiyet durumlarının belirlenmesi üzerine çalışma yürütüyorlar. Daha sonra biz koruma birimi olarak gerekli ve çok hassas durumdaki kritik vakalarla bizzat görüşmeler yapıyoruz ki bunlardan bir tanesi pushback vakaları. Bunun dışında topluluk erişimi birimimiz var. Gerçekleştirdiğimiz pek çok atölyemiz var. Haftalık bazen sayısı 100 ü bulan atölyelerimiz var. Kadın dayanışma atölyelerimiz var, çocuklarla birlikte yaptığımız atölyelerimiz var. Esenler belediyesi ile birlikte çalışmalarımız var. Psiko-sosyal, hukuki danışmanlık ve destek birimimiz var, üç tane psikoloğumuz var. Görüşmelerimizin ilgili kısımlarında ve istek doğrultusunda bizlere yardımcı oluyorlar. Aile destek, kıyafet, oyuncak desteğimiz var ama bunları sınırlandırıp sonlandırma kararı aldık. Bu bağlamda sadece psiko-sosyal destek merkezi olarak başlayan bir ofis hayatımız var, bu yüzden elimizde var olan bağışları tüketip daha sonra bağış almamaya karar verdik. Savunuculuk faaliyetimiz var, avukatımızın ve koruma ekiplerimizin kamu kuruluşlarıyla görüşmeleri var, bu anlamda hem sahada hem de çeşitli kanallarda çalışmaya gayret ediyoruz aslında. Toplum merkezimizde aktivitelerimiz ve faaliyetlerimiz de bu doğrultuda gerçekleşiyor.

BERNA NALDEMİRCİ

Aslında şehirde çalışan bir STK'yız. O yüzden vakalar daha çok çocuk işçi, erken evlilik şeklinde karşımıza çıkıyor, pushback ile çok karşılaşmıyoruz. Tam da aslında Pırıl bizi aradığında pushback vakasını tartışıyorduk, oradan iki tane vakayı topladık.

SILA ÇINAR

Gerçekten kendi veri tabanı sistemimize bakarken biraz tereddüt ettik. Bizde kaç tane pushback vakası var diye baktığımızda, bize ulaşan çok az sayıda pushback vakası var. Bu noktada benim seçtiğim ve anonimleştirerek sizinle paylaşmak istediğim bir vaka var. Önce belki de, geri itme(pushback) nedir diye kısa bir tanımdan bahsedebiliriz; bugün konuştuk, sınırlardan, geri kabul anlaşmalarından, Avrupa'nın yükselen duvarlarından, tel örgülerinden ve bunun sonucunda ortaya çıkan insan hakları ihlallerinden bahsediyoruz aslında sürekli. Bunların en görünür olmayanlarından bir tanesi aslında geri itme meselesi; sınırı geçmeye teşebbüs edenlerin o esnada ya da sonrasında hukuka aykırı biçimde geldikleri ülkeye geri itilmesi uygulamasına denilebilir. Sınır dışı edilmeleri, itirazda bulunma hakkına saygı gösterilmeksizin hukuka aykırıdır. İnanılmaz hukuk dışı uygulamalar var. Bu uygulamalar gerçekten insan hakkı ihlalleri içeriyor maalesef. Bir noktada uluslararası hukuk uyarınca da yasaklanan geri gönderilme anlamına geliyor.

Benim sizlerle paylaşmak istediğim, ilk bize gelen danışanımızın yaşadığı olay şu şekilde; öncelikle kendilerini güvende hissettikleri ortamda insanlar başlarına gelen olayı daha ayrıntılı anlatmaya başlıyorlar. Sosyal çalışmacılarımız bu noktada bir güvenlik vakası olduğu zaman koruma birimimize haber veriyorlar. Temel görevimiz aslında bu noktada, bu pushback görüşmesini gelen kişilerle yapmak, bunu BMMYK'ya bildirmek; daha sonra kendileri de bir pushback görüşmesi yapıyor. Burada örnek olarak aldığımız vakada, Suriyeli mülteci bir kadın var, Türkiye'de etnik kimliğiyle ilgili tehditler alıyor ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmek istiyor. Yunanistan'a gitmek için Edirne'ye eşiyile birlikte gidiyorlar ve irtibat halinde oldukları bir insan kaçakçısıyla buluşuyorlar Edirne'de ve akşam 8-9 civarında bu kişi onları Meriç Nehri'ne götürüyor. Başka bir çifti de götürüyorlar aynı zamanda. Oradaki bota binerek karşıya geçiyorlar bir şekilde. Daha sonra tabi ki çok çok kötü durumlarda kalıyorlar, ıslanıyorlar, hava soğuk, silah sesleri duymaya başlayınca ormana kaçıp saklanıyorlar ve geceyi ormanda geçirdikten sonra Atina'ya gidebilmek için tren istasyonuna yürüyorlar insanlarla birlikte. Tren istasyonunda polis fark ediyor ve durduruyor, pasaportlarını soruyor. Genelde pushback'te gördüğümüz ortak şeylerden bir tanesi, insanların telefonlarının alınması. Buradaki amaç hukuksuz bir şekilde insan onuruna karşı yapılan bu eylemin belgelenmemesi, bu nedenle telefonlara el konuluyor. Elbiselerini çıkartıyorlar ve dövüyorlar. Sınırdaki görevliler tarafından yakalananların durumlarında çok benzer uygulamalarla karşılaşılıyor.

İnsanları ya soyuyorlar ya bilmedikleri yerlere götürüyorlar ya da dövüyorlar. Hamile olduğunu söylediği halde vurmaya devam ediyor oradaki güvenlik görevlisi. Daha sonra çocuğunu düşürdüğünü ifade etti. Türkiye sınırına bırakıp gidiyorlar. Bu şekilde danışanlarımızın beyan ettiği vakalardan bir tanesi buydu. Bu durumda yaptığımız temel şey, bu görüşmenin ayrıntılarında belirli kritik soruları sormak, nereye gittiniz, kim aracılığıyla gittiniz, hangi sınırdan geçmeye çalışıyordunuz, sizi nereye götürdüler soruları oluyor. Bu noktada çok bilemiyor insanlar, kaçakçıların götürdükleri güzergahlar çok da belli olmayabiliyor, hava karanlık oluyor veya yer duyguları bütün bu süreç sonrasında net bir şekilde oluşmamış oluyor. Bu sebeple mümkün mertebe bütün bu insanlık onuruna aykırı olayların belgelenmesi için kritik sorularla görüşmeler yapıyoruz. Daha sonra BMMYK'ya bildiriyoruz ve onlar da kendi süreçlerini yürütmeye başlıyorlar; yetkili kurumlarla irtibata geçilmeye başlanıyor. Benim vakam bu şekilde ve çok üzücü maalesef. Şimdi Berna da kendi vakasını anlatacak sizlere.

BERNA NALDEMİRCİ

Aslında zannederseniz 4-5 vaka geldi toplamda, bunları anonimleştirip öyle anlattık. Bu da yeni gelen bir vaka: 20 yaşlarında Suriyeli mülteci bir erkek Türkiye'den Bulgaristan'a geçmeye çalışıyor. Bu sırada tabii İstanbul'dan başlıyorlar yola ve hangi araçla hangi yoldan gittiklerini bilmiyor. Yola 5 kişiyle başlıyorlar sonra para verdikleri kişiler sınıra yakın bir yerde bırakıyor. Bot dediler bize ama çok büyük bir bot gelmesin aklınıza, sudan geçecek kadar bir şey. O noktada insan kaçakçılarının işi bitiyor. Sonra sudan iniyorlar, karaya geçiyorlar ve sonra Bulgar polisi tarafından yakalanıyorlar, pasaportları soruluyor, emniyete götürülüyorlar. Emniyette kayıt alınmıyor hiçbir şekilde tabii ki. Pasaportları yok zaten, telefonları alıyorlar, sim kartları alınıyor izleri takip edilmesin diye. Burada ekstra bir muamele başlıyor, işkence. Kıyafetleri çıkartılıyor, çıplak arama yapıyorlar, 10 gün boyunca nezarethanedeki tutuyorlar, yemek ve su yok, dayak yiyorlar. Sonrasında ise kampa götürecekleri söylenerek kandırılıyorlar, bir araca bindiriyorlar ve aldıkları yere geri götürüyorlar. Türkiye sınırında birinin olmadığı bir anda telefonları poşete doldurup karşı kıyıya onları da suya atıyorlar, onlar da Türkiye sınırına gelip 5 saat boyunca yürüyorlar.

SILA ÇINAR

Biz kısacık, sadece vakalar üzerinden bir sunum yapmak istedik. Çok teşekkürler.

PIRIL ERÇOBAN

Geçen sene Midilli'ye biliyorsunuz insan akını olduğunda günde 10 bin kişi gibi, Midilli dünya basınında çok dikkat çekti. Ama bu dünya basınındaki Midilli'nin görünmesinden çok daha yıllarca önce aslında Midilli bir duraktı, insanların Türkiye'den Yunanistan'a, Avrupa'ya gitmek isteyenlerin atlama taşı gibiydi ve bütün bu yıllar boyunca Midilli'de bir avuç aktivist o insanlara hep destek olmaya çalıştılar. Sanıyorum 2012 yılındaydı, "Herkesin Köyü" anlamına gelen "Picpa"'yı kurdular, terk edilmiş bir kamptı, orayı ele geçirip orayı bir yaşanabilecek yer haline getirdiler ve adada zaman geçirmek zorunda kalan mültecileri orada misafir ettiler, her şeyleriyle ilgilendiler. Bu seneye kadar orada kalanlar genelde birkaç gün kalıyordu, ondan sonra anakaraya gidiyordu. Ama geçen seneden itibaren uzun dönemli kalışlar başladı Picpa'da. Efi de Picpa'yı kuranlardan biriydi. 2008'de Kayiki diye bir grup kurmuştuk, onun içinde, onun dışında da Ege Mülteci Destek Programının bir parçası. Burada olmayı çok arzu ediyordu, gerçekten ama o yoğun koşturmaca içinde hastalandı Efi. Bir haftadır gerçekten ciddi hasta, onun için gelemiyor, son dakikaya yine geleceğim diye umut ediyordu ama olmadı. Onun yerine bir video gönderdi bize, 10 dakika kadar olan videomuzu. Hem Efi'nin Midilli'de başka bir grubu bu sene 2016 Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği NANSSEN ödülünü aldılar. Bu alanda çalışanlar için çok prestijli bir ödöl. O açıdan yoğunlukları daha da arttı ama yıllardır yaptıkları işlerin, çabaların, koşturmacaların nişanı oldu gibi o da. Gerçekten gecenin bir yarısı gelen telefonlar, sabahı akşamı yok, özel hayatı yok, sürekli koşturan bir insan, onun için gerçekten hak ettiğini düşünüyorum. Şimdi ondan gelen mesajımızı izleyeceğiz.

EFI LATSODI (Video Kaydı) *

“Midilli arasındaki durum”

Günaydın. Bizim için çok önemli bir toplantıydı ancak maalesef rahatsızlığımdan dolayı katılamadım. Mevcut durumla ilgili birkaç şey söylemek istiyorum. Bildiğiniz gibi 60 bin mülteci sınır kapandıktan sonra adalarda sıkışıp kaldı. Midilli’de de çok sayıda mülteci var, koşullar oldukça ağır. Belki Moria’daki yangınları duymuşsunuzdur, oradaki büyük kampta bir protesto çıktı ve yine bir yaşlı kadın bir ay önce yemek yapmaya çalışırken gazdan dolayı zehirlenerek hayatını kaybetti çadırda. Her gün haberler duyuyoruz. Sığınma prosedürü çok uzun sürüyor, insanlar burada tutuluyorlar ve orada onlara ne olacağını bilmiyorlar, kimse onlara cevap veremiyor, ne kadar kalacaklarını bilmiyorlar. Her gün hem Yunanistan’da hem de kamplarda protestolar yapılıyor. İnsanlar sığınma prosedürüne dahil olsa bile aylarca burada kalmak durumunda kalıyor ama bu prosedür de artık durma noktasına gelmiş vaziyette. Dün aylarca bekleyen bir işkence mağduruyla bir sığınma görüşmesi yaptım ve Moria’ya gittik ve oradaki Afrikalılar da protesto yapıyordu, burada hiçbir gelecekleri olmadığını biliyorlardı. Bir süre bekledik ama bu insanların beklediğini görmek gerçekten onlarla birlikte beklemeyi gerektiriyor görüşmeye girmek için. Sonra prosedür durduruldu çünkü protestocular iltica ofisine gitti, bu Moria’da sürekli olan bir şey ve başvuru süreci kapandı. Ofis boşaldı çünkü çalışanlar güvenliğini tehlikeye atmak istemiyor. Oradaki kişilerin başvuru görüşmesi için tekrar gelmesi gerekiyor. İnsanlar gelecekle ilgili belirsizlik içindeler, kaygı içindeler, psikolojik problemlerle, psikiyatrik problemlerle karşılaşılıyor, bunlarla baş etmek çok zor ve gerçekten insanların umutsuz olduğunu görüyoruz burada. Bu noktada siyasi karar uygulamaya konulsa da Cenevre Konvansiyonu’nun ve bireysel sığınma hakkının ihlal edildiğini görüyoruz. İnsan hakları açısından çok zor ama yine de yapılmaya çalışılıyor. Avrupa Birliği de hükümetler de bir şeyler yapmaya çalışıyor, bunun çözüm olacağına inanıyorlar. Bizim için bu bir felaket çünkü insan haklarını unutuyoruz ve bu çok karanlık bir gelecek kapısını açıyor Avrupa için, bu da çok kötü. Peki entegrasyonla ilgili ne diyebiliriz, bu koşullarda çok zor çünkü kimse bu insanların geleceğiyle ilgili bir şey söylemiyor ve bir yerde ne kadar kalacaklarını bilmeden ve nereye gideceklerini bilmeden entegre olmaları çok zor. Dolayısıyla adalar artık onlar için açık hapisane gibi, hareket edemiyorlar, yasal prosedürün işleyişe geçmesini bekliyorlar ve bu zamanın ne kadar süreceğini hiç kimse bilmiyor, bilinmez bir süre bu.

Diğer bir grupla birlikte biz kampımızda bazı eylemlerde bulduk, Picpa kapsamında. Bir eğitim ve destek merkezi oluşturduk Midilli'de, kamp içerisinde, orada dil kursları veriyoruz, sanat kursları veriyoruz, müzik dersleri, aktiviteler, atölyeler, bunların hepsini mültecilerle yapıyoruz ve onlara bir şeyler verdiğimizizi hissediyoruz, bunu umut ediyoruz. Para dışında bir şey veriyoruz ama çok zor koşullarda çalışıyoruz. Yapmaya çalıştığımız şey aslında yerellerle de çalışmak, yerelleri de dahil etmek.

Diğer problemlerden bir tanesi de ırkçı yaklaşımların çok daha fazla artmış olması. Çünkü insanları bizim ikna etmemiz lazım. Yerel halkın mültecilere karşı öfkesi artıyor. Bazı durumlarda küçük olaylar oluyor ama giderek halkın daha çok öfkelendiğini görüyoruz. Çünkü ekonomik kriz zaten yerel halkı vurmuş durumda. Güvenlik konusu var, sorularına cevap bulamıyorlar, dolayısıyla mülteciler kolay ve açık hedef haline geliyor. Çok zor koşullar altındayız ve ırkçılık, öfke, düşmanlık giderek artıyor. Mülteciler dışında onlar için çalışan gönüllülere karşı da tepki çok artıyor. Örneğin bu gönüllüler yerel halkı umursamıyor, sorun yaratıyorlar, para alıyorlar gibi şeyler düşünüyorlar. Dolayısıyla onlara anlatmamız lazım, bunu günlük olarak bunun üzerine çalışmamız lazım.

Kapanış için; bizim için hala botlar geliyor, gemiler geliyor, geri itme operasyonları oldu, yani Yunan sularından Türkiye sularına geri itme olduğu söyleniyor ama bu da onaylanmış durumda değil. En büyük tartışma da Erdoğan'ın adalara daha fazla mülteci gönderecek olması. Eğer Avrupa Birliği kendisinin taleplerini karşılamazsa adalara daha fazla mülteci göndereceği söyleniyor, mültecilerin bir silah ve tehdit olarak kullanılması çok yanlış. Gelecekte emin değiliz ve Türklerle işbirliği yapmak, birlikte çalışmak çok önemli. İnsan haklarını ve dayanışmayı korumak için ve bu gelecek için, bizim ortak geleceğimiz için çalışmamız gerekiyor birlikte. Büyük adımlar atmamız gerekiyor bu yönde ama bir arada olmak, yani bizim Türklerle işbirliği içinde olmamız bizim için çok önemli. Umarım yakında bir araya geliriz ve konuyu tekrar tartışırız, değerlendiririz. Çok teşekkürler.

Mültecilerle Dayanışma Derneği

bilgi@multeci.org.tr | www.multeci.org.tr

ISBN: 978-605-65304-3-2